

**Обласне управління культури, національностей, релігії, об'єктів
культурної спадщини Одеської обласної державної адміністрації
Одеський обласний навчально-методичний центр закладів культури і
мистецтва**

**Комунальний позашкільний навчальний заклад
«Дитяча художня школа №1 ім. К.К. Костанді м. Одеси»**

**Методичні рекомендації
по предмету «Декоративна композиція»**

«Створення художнього образу в декоративній композиції та дизайні»

**(Для художньої школи, художніх відділень початкових спеціалізованих
мистецьких навчальних закладів)**

Одеса, 2018

**Рекомендовано Методичною радою
КУ «Одеський обласний навчально-методичний
центр закладів культури і мистецтва»
Протокол № 02 від 21.11.2019 р.**

Укладач:

Петрова Наталія Михайлівна - викладач малюнку, живопису та композиції дитячої художньої школи №1 ім. К. К. Костанді м. Одеси

Рецензент:

**Тихомирова Тетяна Миколаївна – методист ООНМЦЗКМ, член
ООНСХУ**

Рецензент:

**Григор'єва Валентина Борисівна – канд. пед. наук, доц. кафедри
малюнка, живопису та архітектурної графіки АХІ ОДАБА**

ЗМІСТ

Анотація	
Вступ.....	4
I. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА.....	6
1.1 Теоретичні відомості з декоративної композиції.....	7
1.2. Основні принципи організації декоративної композиції.....	8
1.3. Орнаментальні декоративні композиції.....	9
1.4. Трансформація природних форм в орнаментальні форми.....	10
II. КОЛІР В ДЕКОРАТИВНІЙ КОМПОЗИЦІЇ	
1. Загальні відомості про колір.....	13
2.2. Форма та колір.....	14
III. СТВОРЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ НА ОСНОВІ КУБА.....	15
3.1. Методичні рекомендації психолого-педагогічного напрямку до проведення занять по декоративній композиції.....	19
3.2. Методичні рекомендації до процесу творення завдань.....	21
3.3. Практичні вправи та варіанти завдань до декоративної композиції на основі куба у 1 – 6 класах художньої школи.....	27
Висновки.....	54
Словник термінів.....	56
Список використаних джерел.....	58

«Дизайнерська освіта дітей - це не виховання споживачів, не інструктаж майбутніх дизайнерів.

Її призначення - сприяти розвитку наступних поколінь, а якщо це так, то процеси заняття дизайном виявляються важливішими, ніж його результати».

Ейшіі Хино, професор (Японія)

АНОТАЦІЯ

У даній методичній розробці мова йде про створення декоративних об'єктів в образотворчій діяльності, на заняттях по декоративній композиції в дитячій художній школі з учнями різного шкільного віку (9-16 років). Автор знайомить з історією розвитку декоративного мистецтва, розповідає про інструменти та фарби для виконання робіт. Наводяться приклади завдань для опанування учнями специфіки роботи при створенні декоративних об'єктів. Дана методична розробка може бути використана викладачами художніх шкіл та художніх відділень початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів у підготовці до занять декоративною композицією та її поглибленого вивчення.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства найбільш гостро стоїть питання про духовно-моральне виховання підлітків. Їм доведеться вирішувати проблеми успішного розвитку українського суспільства. Як розкриються серця підлітків для сприйняття історії та культури свого народу, того прекрасного, що було створено попередниками, так і вплинуть їхні подальші вчинки на розвиток нашої держави.

Під впливом бурхливих соціально-економічних процесів відбуваються суттєві зміни в кожній людині, колективі і суспільстві в цілому. В цій

ситуації підвищується значущість художньої додаткової освіти дітей, орієнтованої на задовільнення культурно-освітніх потреб, компенсацію недоліків шкільної системи, базових знань, спеціалізацію, умови для творчої реалізації знань та вмінь, професійну орієнтацію. Мова йде про дитячі художні школи та школи мистецтв, по закінченні яких, учні одержують початкову художню освіту. Щорічно близько 20% випускників ДХШ продовжують свою професійну освіту, вступаючи в перед вищі спеціальні та вищі художні заклади. Отже, художні школи та школи мистецтв, крім естетичної культури, зацікавленості та любові до мистецтва, можуть і повинні давати школярам знання, вміння та навички, що складатимуть основу професійної підготовки митця.

Особливо затребувані на сьогоднішній день у абітурієнтів перед вищі та вищі навчальні заклади зі спеціалізацією дизайну та декоративно-ужиткового мистецтва. Одним з вступних іспитів є іспит з декоративної композиції, в галузі котрої випускники дитячих художніх шкіл іноді мають недостатньо знань. Саме тому існує необхідність в розробці методів навчання основам декоративної композиції, спрямованих на подальшу самореалізацію школярів у житті.

Практична робота в системі додаткової освіти показала, що вивчення та засвоєння питань грамотності з декоративної композиції сполучене з рядом труднощів, пов'язаних з віковими відмінностями учнів та їхніми здібностями до пізнавальної діяльності, рівнем розвитку абстрактно-логічного та художньо-образного мислення.

Метою методичної розробки є підвищення успішності формування знань та навичок з художнього дизайну, які стануть можливими, якщо в зміст художньої діяльності школярів буде включено елементи декоративно-ужиткової творчості та декоративне малювання, з урахуванням традицій та сучасної культури. Для досягнення визначеної мети необхідно вирішити ряд завдань:

- 1. Дослідити** розвиток основних принципів організації декоративної композиції в історичному аспекті.
- 2. Розкрити** ведучі поняття про художні форми композиції, засоби виконання декоративно-прикладних робіт та технології виготовлення виробів.
- 3. Розробити** систему рекомендованих вправ та завдань, головна особливість яких міститься у вивченні питань та надбанні практичних навичок з декоративної композиції, кольорознавства, моделювання в експерименті з формою та матеріалом, виконанні творчої роботи.
- 4. Викласти** психолого-педагогічні та методичні рекомендації щодо обрання змісту, форм, методів і засобів організації навчального процесу на заняттях з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

I. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

Декоративне мистецтво бере свій початок з глибокої давнини. Різьблення, розпис, повсть, одяг з вишивкою нерозривно пов'язані з творчістю та життям народу. Дуже багата творами декоративного мистецтва історія України.

Саме слово декоративний, декор - означає «прикраса», «прикрашаю». Людина завжди прагнула зробити своє повсякденне існування найбільш барвистим, яскравим. Не дивлячись на всі відмінності в зображуваних предметах, декоративному мистецтву властива певна спільність. Народний художник добре володіє матеріалом, вміє розкрити його красу. Так само як в народній творчості, у виробках ремісників, декоративне мистецтво набуло досить широкого поширення.

Історичне значення декоративного мистецтва в тому, що воно є глибоко демократичним і масовим. Адже воно не просто складається з творчості окремих талановитих умільців, а являє собою колективне мистецтво народу тієї чи іншої країни. Майстерність, навички обробки матеріалів, передавалися від покоління до покоління, розвивалися, протягом століть вони

удосконалювалися, збагачувалися новими прийомами. Тому декоративне мистецтво – це справжня скарбниця світової художньої культури.

Декоративне мистецтво, крім історичного, має так само дуже важливе художньо-образотворче значення. Основне завдання декоративного мистецтва показати естетичну спадщину, красу даної епохи. Але ж свобода творчості і справжня майстерність приходять на основі точного знання. Саме тому століттями розроблялися найбільш виразні композиційні схеми.

Дизайн, як один з видів художньої творчості, відображає спільність естетичної та регіональної культури, в основі, якої лежать уявлення людини про навколишню дійсність, які формуються століттями.

1.1. Теоретичні відомості з декоративної композиції

Слово "композиція" в перекладі з латинської буквально означає складання, побудову структури художнього твору, обумовлену його змістом, характером, призначенням. Як художня форма композиція зазнає з часом неминучих змін. Робота художника над композицією - це творчий процес, для якого однаково важливі розвиток індивідуального художнього почуття і логічного інтелектуального мислення. Як термін слово "композиція" почали вживати в епоху Відродження.

Композиційні прийоми у повній мірі залежать від видів мистецтва. Композиція подібно стовбуру дерева, органічно пов'язує коріння і гілки образотворчої форми, підпорядковує її елементи один одному і цілому. Поряд із загальними закономірностями композиції, кожен вид мистецтва має свою специфіку і навіть один і той же композиційний засіб може використовувати по-різному. Якщо в живопису композиція допомагає передати ілюзію простору, його глибину, то в народному і декоративно-прикладному мистецтві художник композиційними прийомами, навпаки, прагне підкреслити об'єм або площину об'єкту, що декорується. Властивість декоративної композиції - декоративне перетворення будь-якої природи, виділення нарядності, мальовничості.

1.2. Основні принципи організації декоративної композиції

Будь-яке декоративне зображення будується за певними правилами і законами: дотримання ритму, симетрії, гармонійного поєднання кольорів. Художник, який створює декоративні вироби, завжди має тонке почуття пропорцій. Орнамент гармонійно розподілений по поверхні предмету, підкреслює його форму. Візерунок завжди пов'язаний з річчю, яку він прикрашає, лінії його співучі, масштаб окремих візерунків відповідає загальній формі виробу.

Ритм в декоративному мистецтві присутній як один з найважливіших виразних засобів, що надають змісту особливої емоційності. Ритм може бути заданий лініями, плямами світла і тіні, плямами кольору. Більшість орнаментів побудовано на чергуванні елементів, які глибоко емоційно впливають на людину.

Засоби декоративної композиції включають в себе: формат, простір, рівновагу, контраст, трансформацію, відкритість, замкнутість, цілісність тощо.

Для орнаментальної композиції характерні два стани: відносний спокій і рух. **Статика і динаміка** - це першооснова всіх закономірностей орнаментальної композиції. Статичні композиції ґрунтуються на принципі симетрії, однаковості. Асиметричні будуються на неоднаковості, протиставленні, різних поворотах фігур, різному їх масштабі - це динаміка.

Створюючи декоративну композицію, ми обов'язково використовуємо деякі **закони**:

- закон домінанти (композиційного центру). Пануюча ідея - це виділення з навколишнього середовища одного або декількох орнаментальних мотивів за розміром, формою, кольором;
- закон пропорцій - пропорційне співвідношення площ малюнка і тла, розмірів мотивів і їх частин;
- закон простоти - максимальна переконливість і виразність образу орнаменту;

- закон цілісності, що створює внутрішню єдність композиції.

У процесі створення декоративної композиції розміщення і розподіл образотворчих елементів відбувається за певною схемою закладеною автором. Основне призначення декоративної композиції - емоційний вплив. Вона не несе сюжетного навантаження.

Основний принцип декоративного малювання – досягнення максимальної виразності, при якій достовірність не є головним завданням. Декоративна виразність досягається за рахунок прийомів, таких як штрих, чітка лінія, точка, пляма, фактура, колір, різні види декору.

Контрасти форм. Поняття «контраст» означає велику відмінність, протилежність. У навколишньому світі контраст проявляється між формами, кольором, світлом і тінню, а також фактурою матеріалів. Наявність в композиції двох протилежних акцентів сприяє активному впливу на глядача.

Домінанта (композиційний центр) виявляється також за допомогою контрастних відносин.

1.3. Орнаментальні декоративні композиції

Орнамент - величезна і дуже своєрідна область художньої культури. Він є прикрасою речі. Саме слово походить від латинського "орно" - прикрашаю. Форми і мотиви орнаменту надзвичайно різноманітні. Ми зустрічаємо в ньому геометричні форми, зображення рослин, тварин, людей. Головна відмінність орнаменту від творів образотворчого мистецтва, полягає в тому, що в основі орнаментальної композиції лежить певна математична закономірність, іноді проста і очевидна, в інших випадках - ускладнена.

Розташовуючись на поверхні будь-якого предмету, орнамент надає йому своєї власної ритмічної структури. За допомогою орнаменту, художник вносить в неї порядок і міру, виділяє центр, задає рух нашому погляду. Іноді мотиви орнаменту підпорядковуються структурі предмета, підкреслюючи його сутність, в інших - домінують над річчю.

Симетрія - це певний просторовий порядок, математично точна закономірність в розташуванні предметів або їх частин. Саме завдяки симетрії, властивій орнаменту, він може грати організуючу роль в творах декоративного мистецтва.

Існує кілька видів симетрії. Найчастіше ми зустрічаємося із дзеркальною симетрією. Існує також осьова симетрія, симетрія пласких сіток, в яких площина рівномірно заповнюється візерунком; бордюри - лінійні орнаменти, які утворюються перенесенням будь-якої фігури уздовж осі.

У мистецтві ми часто зустрічаємося не з точною, а з приблизною симетрією. Це дозволяє поєднати порядок зі свободою, закономірність і врівноваженість з невимушеністю.

1.4. Трансформація природних форм в орнаментальні форми

Трансформація форм може включати в себе декоративне узагальнення об'єктів за допомогою ряду умовних прийомів зміни форми, об'ємних і колірних відносин. Вони можуть бути доведені до знаковості. Під декоративністю прийнято розуміти художню якість твору, що виникає в результаті взаємодії твору з середовищем, для якого він призначений.

З розвитком дизайну в області інтер'єру з'явилася необхідність у творах декоративно-ужиткового мистецтва, які без стилізації не відповідатимуть сучасним естетичним вимогам. [11, с.90]

Композиція в квадраті та колі

Три основні геометричні форми - квадрат, трикутник і коло – створюються за допомогою чотирьох різних просторових побудов. Квадрат заснований на горизонталях і вертикалях, відмітною ознакою трикутника є діагональ, коло визначається циркульним рухом.

Для створення художнього твору потрібно задіяти різні можливості творчої фантазії. Щоб створити навіть найпростіший і однозначний образ необхідне варіаційне і комбінаційне мислення, яке можна розвинути за

допомогою вправ. Квадрат в стійкому положенні - найважча фігура. Ця властивість посилюється або послаблюється кольором. Але всередині себе квадрат має прихований рух, по-різному сприймаються його верх і низ, ліва і права частини, кути і середина. Розділивши його, можна коригувати сприйняття цих частин за рахунок колірних і графічних акцентів. [11, с.15]

Е.Хазбах «Композиція з квадратів з зображенням різноманітних текстур», Берлін 1927 р.

На прикладі традиційних килимів учні можуть детальніше ознайомитися із законами орнаментальної композиції в прямокутній формі. Килимарство у різних народів відоме з глибокої давнини. Килимами обвішували стіни, застиляли підлогу, тобто захищали житло від холоду. Але людина піклувалася і про красу. В орнаментах гладких килимів переважають геометричні форми у вигляді ромбовидних фігур і смуг. Також присутній і

рослинний мотив. Українські і молдавські килими симетричні, з величезними трояндами, з геометричними і рослинними формами.

Кавказькі килими з різкими контрастами (поєднання червоних, синіх, білих кольорів), з чіткою геометричною побудовою центру.

Туркменські килими - природна кольорова гама, гармонійна симетрія в композиції, широка облямівка по краях.

Композиція в колі.

Коло належить до «циркульних» форм, змушує глядача концентрувати свою увагу і одночасно викликає відчуття руху. Коло - замкнена, геометрично чітка і в той самий час дещо невизначена фігура. Це зосереджена в собі форма. В ній поєднуються відцентрові, центрові сили і кругові рухи. Не маючи вираженої підстави, коло завжди нестійке. [4, с.15] У нього одна вісь, що проходить через центр, але незліченна кількість площин симетрії.

Можна підкреслити зорову підвишеність форми кола, розташувавши орнамент кільцями. Також рухливий зірчастий орнамент, або розетка, чітко виділяють його центр. Композиція в колі має форму диска (плаского, опуклого або увігнутого), часто зустрічається в прикладному мистецтві. Це і посуд, і круглі щити, і гудзики.

Гуцульський розпис.

Петриківський розпис.

II. КОЛІР В ДЕКОРАТИВНІЙ КОМПОЗИЦІЇ

2.1. Загальні відомості про колір

Колір в декоративних композиціях грає важливу роль. Це один з основних засобів вираження, який сприяє розкриттю ідеї твору. Щоб діти краще розуміли природу кольору, педагог вчить їх спостерігати поєднання кольорів в природі, створювати гармонію кольорних відносин, певну кольорну

гаму в своїх роботах, називає основні властивості кольору (світлинності, насиченість, тон), розповідає про вплив кольору на емоційний стан людини.

Колір має здатність викликати певні почуття, настрої, асоціації. Особливості сприйняття кольору суто індивідуальні і залежать від віку, статі, життєвого досвіду, гами емоційних відчуттів людини. Але є і загальне в нашому сприйнятті кольору. За психологічним впливом кольори прийнято розділяти на холодні і теплі. Теплі кольори активно впливають на людину: підбадьорюють, збуджують, створюють радісний настрій. Холодна колірною гама впливає пасивно: заспокоює, повертає до відпочинку, роздумів. Об'єкти пофарбовані теплими тонами, наче наближаються до нас, пофарбовані холодними тонами - віддаляються від нас.

Людина розрізняє не тільки різні кольори, але і їх відтінки, відмінні один від іншого по світлості та насиченості. В протилежність ахроматичним кольорам, які не мають колірного тону, кольори хроматичні - це кольори різного ступеня насиченості. У одних спектральних кольорів колірний тон виражений дуже різко, у інших - ледь помітно.

Насиченість - ступінь відмінності хроматичного кольору від рівного йому по світлості. Тон, світлість і насиченість - основні властивості кольору. Кольори, при оптичному змішуванні яких виникає ахроматичний колір, називають взаємодоповнюючими.

Гармонійні поєднання кольорів не розглядаються як закон. Адже в художній творчості завжди є можливість отримання різноманітних за емоційним звучанням поєднань кольорів.

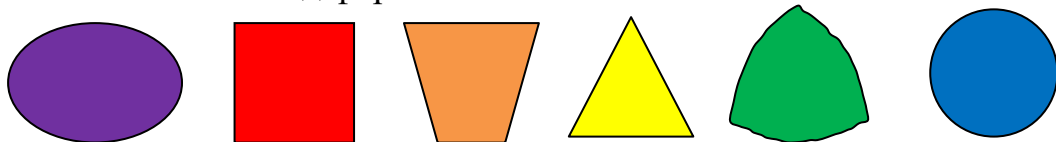
Орнаментальні композиції можна розділити на ахроматичні (чорно-сіро-білі) і хроматичні (багатокольорові). Виразність ахроматичної композиції визначається виділенням світлих плям по відношенню до темних і відступі темних по відношенню до світлих і до тла. Одна з головних умов в ахроматичних композиціях - пропорційні відносини площин, займаних кожним тоном.

2.2. Форма та колір

Форма, як і колір, має свою виразну цінність. У творі мистецтва форма і колір повинні підтримувати один одного. Як для трьох основних кольорів - червоного, жовтого і синього, так і для трьох основних форм - квадрата, трикутника і кола повинні бути знайдені властиві їм виразні характеристики.

Квадрат символізує матерію, тяжкість і обмеження. Квадрату відповідає червоний колір як колір матерії. Тяжкість і непрозорість червоного кольору узгоджується зі статикою і важкою формою квадрата. В цілому, можна сказати, що квадрат - це символ нерухомої матерії, трикутник, що випромінює себе в усі сторони, є знаком думки, а круг - вічний рух духу.

Якщо для кольорів другого порядку спробувати підшукати відповідні їм форми, то для помаранчевого - це буде трапеція, для зеленого - сферичний трикутник, для фіолетового - еліпс. У тих творах, де колір і форма узгоджені в своїй виразності, емоційний вплив на глядача посилюється. А картина, в якій художник надає першочергового значення формі, в своєму колірному рішенні повинна йти від форми.

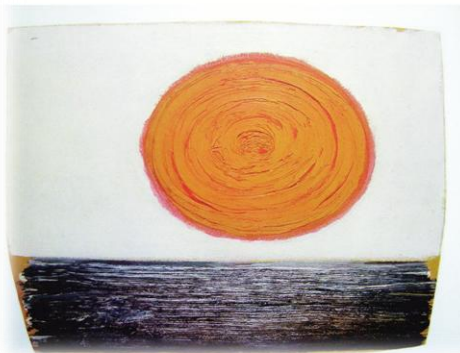
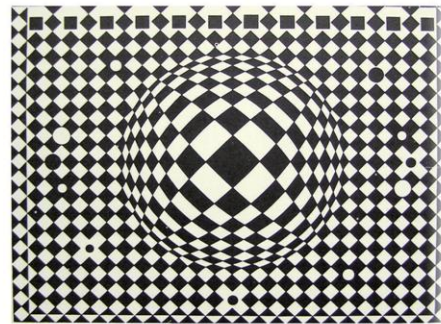
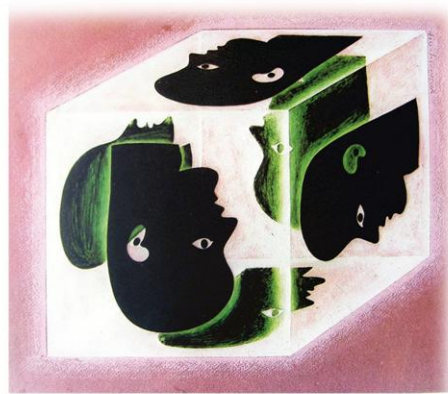
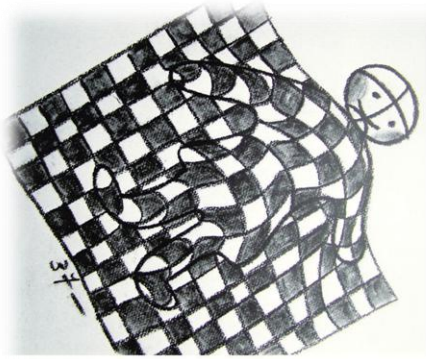
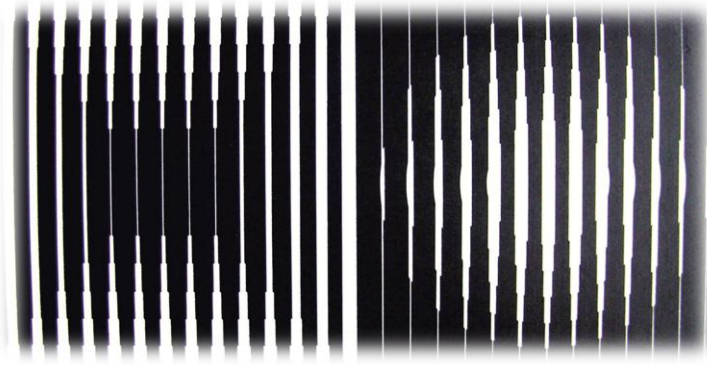
Щоб відчувати тривимірність елементарних геометричних форм можна використовувати завдання на об'ємні композиції з використанням кулі, циліндра, конуса і куба. Деякі учні зафарбовують площини, щоб зрозуміти, яким чином включення кольору впливає на ослаблення або посилення пластичного впливу. Щоб розвинути почуття єдності форм, задаються шрифтові вправи, пропонується попрацювати над шрифтом і різними формами, використовуючи принципи квадрата, трикутника або кола.

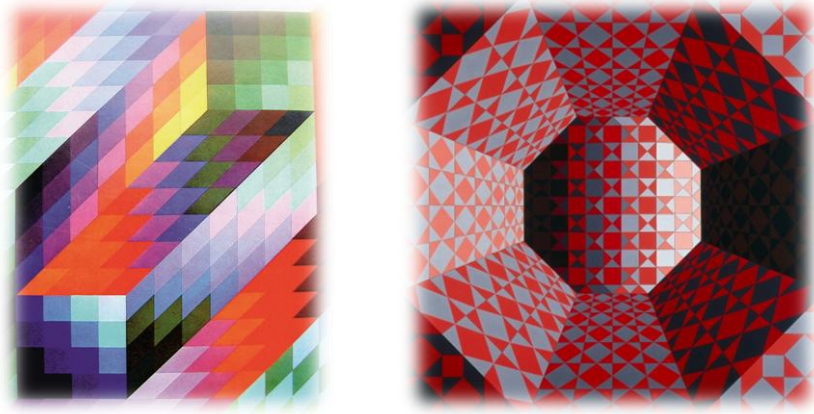
III. СТВОРЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ НА ОСНОВІ КУБА

Для найпростішої дизайнерської діяльності необхідно формувати дизайнерське мислення через спеціальну цілеспрямовану діяльність дітей. В художній школі навчання дизайну, в певній мірі, може розкритися через систему вправ і завдань, головна особливість яких - експеримент з формою і матеріалами, знайомство з елементами кольорознавства і композиції, моделювання виробів предметного середовища на основі єдності функції і форми, загальних закономірностей формоутворення. Вправи з двовимірним і тривимірним простором закріплюють знання про композицію, а головне, розвивають відчуття ритму, глибини простору, руху.

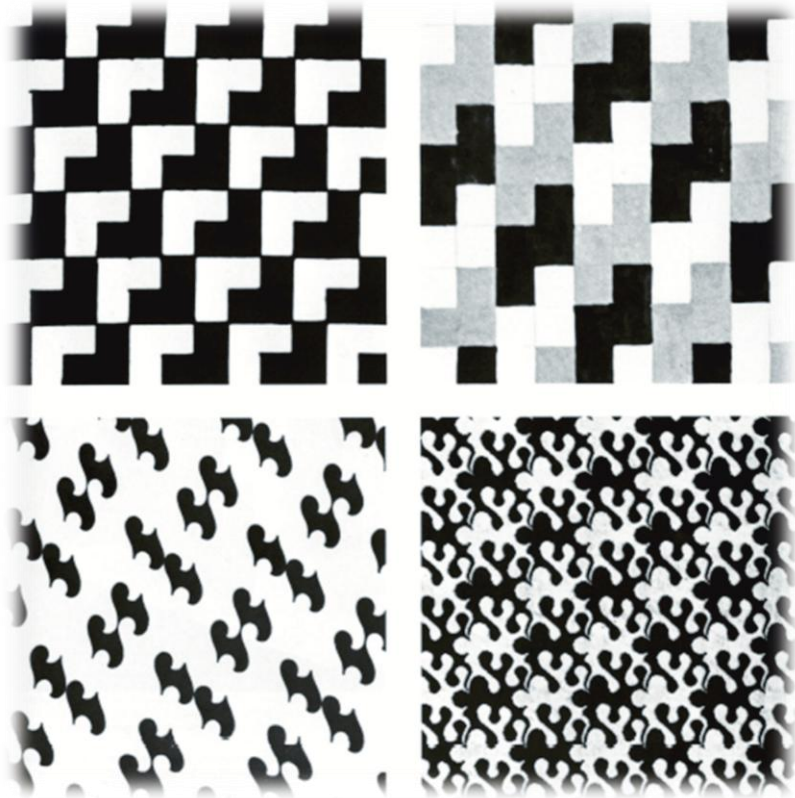
Навчання основам дизайну повинне здійснюватися у взаємодії з навчанням образотворчої грамоти як засобом вираження ідеї, художнього образу. Куб є відправною просторовою формою в архітектурі і дизайні, в екстер'єрному і інтер'єрному проектуванні. Решта форм є похідними. Цілком ймовірно, наше розуміння тривимірності народжується з необхідності поєднання понять ширини висоти і глибини в одну замкнену форму. Все, що ми хочемо отримати шляхом збільшення розмірів або кількості граней, буде різноманітністю відправної форми, якою є куб. Будь-яке конструювання починається з найпростішого простору, в котрий вписана будь-яка форма. І таким є куб. Виходячи з цього, ми будемо матеріальне оточення нашого середовища – меблі, посуд, засоби пересування, все, що має об'єм.

Якщо ми уявимо себе всередині куба, і нашим завданням буде створення інтер'єру – образу приміщення житлового або виробничого в конкретних архітектурних об'ємах, то індивідуальне декоративне рішення стане неповторним. Ми можемо зв'язати декор з природним оточенням, як відображення його в нашому сприйнятті, або, як додаток до пейзажу, за контрастом. Історія дизайну 20 століття знає багато прикладів талановитих і несподіваних просторових композиційних рішень кубістичного напрямлення.

Зразки композицій Віктора Вазарелі.

Приклади композиційного рішення типу позитив-негатив. Крефельд, 1934 р.

Монокомпозиція - художній твір, укладений в межі певного формату, заданого автором. Сюди відносяться штучні вироби: килими, гобелени, різноманітні пано, хустки, серветки, емблеми, аплікації.

У разі створення декоративної композиції на основі куба, монокомпозиція може стати відправною точкою в цій роботі. Така композиція будується на конкретній замкненій площині, обмеженій заданими розмірами. Може складатися з одного або з декількох мотивів.

3.1. Методичні рекомендації психолого-педагогічного напрямку до проведення занять по декоративній композиції

Психіка дитини, як зростаючої структури - постійно змінюється, це текучий матеріал. Вона схильна до циклічних коливань, різних станів настрою. Часто у неї немає точки опору, є тільки вектор руху. Гармонізатором цього нестійкого стану, стабілізатором душевної і творчої рівноваги може стати орнамент, як символ гармонії світу, особливо чітка структура якого побудована за принципом золотого перетину.

В молодших класах для зняття напруги і невпевненості головним методом, яким керується вчитель, повинен стати **метод гри**. Саме гра допомагає запустити механізм розвитку творчої уяви та нестандартного мислення. Творча **гра-казка** вчить дітей обмірковувати, як здійснити той чи інший задум, а також, що дуже важливо, в творчій грі знімається напруга і невпевненість. Особливо добре цей метод працює в роботі з вправами на контрасти, рівновагу, домінанту, коли дитина може коментувати те, що малює, надаючи риси характеру кольорам та домислюючи їх співвідносини.

Також ми активно можемо в будь якому віці застосовувати, так звану, технологію «**Створення ситуації успіху**». Характерною рисою якої є психологічна підтримка розвитку особистості дитини. Мета – дати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили.

Запропоновані вправи та завдання спрямовані на розвиток творчої активності школярів. Досягти успіху можливо шляхом упровадження в наш навчальний процес таких сучасних педагогічних технологій, як:

- **Особистісно-орієнтована технологія навчання.** Мета якої полягає в сприянні становленню індивідуальності, культурної ідентифікації дитини, її соціалізації, життєвому самовизначенню. Застосування особистісно-орієнтованої технології спонукає учня бути активним співрозмовником, суб'єктом навчально-виховної діяльності та продуктивної праці.

- **Інтерактивних технологій,** що ґрунтуються на концептуальній ідеї співробітництва, коли процес пізнання відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Залежно від мети уроку, форм організації навчальної діяльності, використовуються інтерактивні технології колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань. Деякі локальні технології використовуються на будь-якому етапі традиційного уроку, трансформуючи його в інтерактивний.

Ефективними методами роботи є **методи креативного навчання.** В традиційному розумінні, мають інтуїтивний характер: «мозковий штурм», емпатія, педагогічні методи учня, який виконує роль вчителя тощо. Такі методи можуть бути використані в середніх та старших класах, коли учню чи групі учнів вже можна доручити обов'язки вчителя під час роз'яснення або розвитку теми.

Потреба в спілкуванні - це перший прояв діяльності суб'єкта. Для реалізації даної потреби застосовуються **методи дискусії** або «**круглий стіл**», що обумовлює рівноправність партнерів, які беруть у ньому участь. Уміння спілкуватися один з одним, вести дискусію дає можливість кожній дитині пережити почуття причетності до спільного колективного пошуку істини. Найбільш цінним у застосуванні цього методу є те, що вчення йде від учнів, а вчитель направляє колективний пошук, підхоплює потрібну думку й підводить дітей до висновків. Школярі навчаються, не бояться помилитися,

бо знають, що їм завжди прийдуть на допомогу однокласники та вчитель, і всі разом вони приймуть правильне рішення.

Використання зазначених методів і форм навчання сприяє створенню атмосфери пошуку і творчості, конструктивного проблемно-діалогічного спілкування педагога і учнів, відмови викладача від „менторської” функції, його перехід на позиції консультанта і помічника.

Отже, **особистісно-орієнтована технологія навчання, естетичне виховання та творча особистість педагога**, безперечно, є тими важливими чинниками, які сприяють формуванню і розвитку творчих здібностей учнів, підготовці їх до самостійної творчої професійної діяльності.

3.2. Методичні рекомендації до процесу створення завдань

Загальновідомо висловлювання В.Сухомлинського: «... розум дитини - на кінчиках пальців». Саме тому уроки початкового дизайн-навчання необхідні для розвитку творчих здібностей, нестандартного мислення, загальної та естетичної культури учнів. Ці уроки стають сполучною ланкою між малюнком, живописом, скульптурою, історією мистецтва. Занурення в творчу діяльність починається з освоєння найпростіших просторів.

Особливості дитячого сприйняття кольорів полягають в тому, що зоровий апарат дитини ще недостатньо сформований, і оцінки психічного, фізіологічного та естетичного порядку виступають на рівних і тісно злиті з моральними. Дитина, освоюючи навколишній світ, культуру суспільства, в тому числі і колірну культуру, опановує певні еталони кольору, тобто, вчиться бачити світ у всьому різноманітті кольорів і систематизує те, що бачить, і те, з чим вона взаємодіє.

Очевидно, що чим чіткіше набір еталонів кольору (зелена трава, синє море, жовте сонце, червона квітка), тим довше дитина, у міру дорослішання, буде знаходитися в межах "дитячого сприйняття". І навпаки, чим ширший і варіативніший набір кольорових поєднань, тим ширше можливість вибору, тонше аналізаторні властивості сприйняття. Допомогти розвинути

сприйняття кольору можна за допомогою спостережень краси колірних відносин в природі, оточуючи дітей творами живопису, народного і декоративно-ужиткового мистецтва, дизайнерськими предметами побуту.

Вивчення відповідних геометричних і природних мотивів, пошуки нових виразних елементів, які можна використовувати в «Композиції на основі куба», особливо важливе і необхідне в творчості учнів. Будь-який набір ліній або плям здатний відіграти важливу роль і стимулювати роботу творчої думки. Продумуючи композиційне рішення, учень виходить з тієї суми образів і вражень, які йому дали життєві спостереження і практика роботи з природи. Емоційні переживання, отримані від зустрічі з природою, є необхідною умовою образно-колористичного рішення роботи. Наша мета - навчити розумінню того, як можна використовувати художній потенціал цього матеріалу. Переробити його таким чином, щоб кристали, сніжинки, інші явища природи послужили прообразами нових елементів, які будуть використані в орнаментальному ряді або за відповідної трансформації форм.

Отже, композиційні завдання виступають послідовно не тільки в ролі засобів, специфічних для навчання, але і в ролі засобів творчої художньої діяльності. Цей ефект досягається за допомогою серії тісно пов'язаних одна з одною вправ та завдань.

Методика проведення навчальної роботи, як і процес самої творчості, має певні етапи:

1 етап. Занурення в завдання. Цей етап - підготовчий, за значимістю один з найважливіших, оскільки покликаний пробудити інтерес дітей до теми. Обов'язковий перегляд відеоряду. У творчому навчальному проекті дуже складно визначити проблему, в основному вона зводиться до виготовлення подарунка, сувеніра, тому дуже важливо позначити практичне застосування готового виробу - оберіг, оформлення інтер'єру чи екстер'єру, ялинкова іграшка і т.п. Пояснення теоретичного матеріалу за темою завдання, виявлення зв'язків з попередніми темами і паралельними дисциплінами,

розуміння ролі, місця та значення даної теми для формування здібностей, навичок і учнівських умінь.

2 етап. Наступний крок - **формулювання мети і завдання.** Метою завжди є знаходження способу вирішення проблеми. Завдання формулюються педагогом в найзагальніших рисах таким чином, щоб вони обов'язково потребували конкретизації, яку повинні зробити діти. Тоді в учнів відбувається особистісне "привласнення" завдань, включається самостійне мислення з пошуку варіантів їх вирішення. Якщо не запалити ідеєю, не викликати бажання вирішити проблему, навряд чи будуть задіяні всі ті механізми, які в подальшому повинні працювати, підтримуючи цілеспрямованість, самостійність і творчість дітей.

3 етап. Організація діяльності. На цьому етапі здійснюється планування індивідуальної роботи, підготовка необхідного для роботи матеріалу і приладдя. Учні продумують не тільки майбутній образ, але і матеріал, конструкцію, якщо передбачається робота в об'ємі. Постановка методичної мети, формулювання конкретного навчального завдання і змісту майбутньої роботи, а також виявлення умов, вимог, обмежень, критеріїв оцінки кінцевого результату.

4 етап. Здійснення діяльності. Цей етап передбачає самостійну творчу роботу дітей. Ескізне опрацювання пропонованого рішення, його обговорення та затвердження педагогом. В процесі втілення ідеї в предметній формі діти освоюють нові матеріали, технологію роботи з ними: експериментують з формою паперового листа (процес створення з площини об'єму), освоюють можливості паперу, вивчають властивості дроту, текстильних матеріалів. Здійснюючи пошук способів вирішення проблеми проекту, учні збагачуються новими знаннями, відбувається знайомство з кольорознавством, прийомами декорування (робота фактурними матеріалами, фіксування форми), прийомами моделювання форм. Виконується і доопрацьовується чистовий оригінал. Знання, отримані в ході

такої роботи, засвоюються моментально, негайно застосовуються, що сприяє виробленню стійких мотивів до пізнавальної діяльності.

5 етап. Перегляд виконаних робіт, їх колективне обговорення і обґрунтування виставленої оцінки. Презентація необхідна для завершення роботи, демонстрації результатів, для аналізу зробленого, самооцінки і оцінки з боку. На цьому етапі за допомогою рефлексивного аналізу кінцевий результат з'єднується з початком роботи, тобто порівнюється те, що вийшло, з тим, що було задумано. Діти публічно представляють результати своєї роботи, аргументують вибір творчого і технологічного рішення завдання, аналізують, наскільки виготовлений виріб вдало розкриває образ, вносять пропозиції щодо поліпшення проектного рішення.

Можливість отримання визнання результативності самостійної творчої роботи сприяє самоствердженню, підвищує самооцінку особистості. Дітям завжди хочеться показати свою роботу одноліткам і дорослим і отримати від них підтвердження своєї значущості, компетентності, успішності.

При оцінюванні роботи одним з критеріїв є самостійність рішення і оригінальність. Це вчить учнів сміливості при виході за рамки звичних або авторитетних уявлень, поглядів, способів мислення. І разом з тим вони вчать обережності, самовідданості і критичності в оцінці нових творінь.

6 етап. Проведення аналізу найбільш значущих питань, пов'язаних з утриманням запропонованої теми та виявлення оптимальних напрямів, методів, засобів вирішення поставлених завдань.

У цьому переліку особливо важливий 4 пункт. Порівняння матеріалів пошуку і виконання завдання дозволяє виявити ступінь розуміння учнем суті поставленого завдання, його образне уявлення про кінцевий результат роботи і вміння втілити своє уявлення в конкретні художньо виразні форми. Єдність цих складових узагальнює, по суті, успіх в досягненні професійної грамотності і розвитку творчих здібностей учнів.

Умовами, що визначають високу ефективність навчання, є: педагогічна майстерність викладача, наявність добре обладнаної аудиторії і засобів

навчання, опора на творчу розумову діяльність учнів, вмiле поєднання загальних i конкретних умов, що створюють необхідний клiмат на уроках.

Методи роботи з учнями на уроцi бажано урiзноманiтнити. Це може бути бесiда, розповiдь, дискусiя, перегляд мультимедiйної презентацiї, самостiйна робота з книгою i т.д. Дуже ефективнi такi додатковi способи органiзацiї навчання, як екскурсiї в музеї, на виставки, по мiсту, зустрiчi та бесiди з художниками. Як допомiжну ситуацiю можна використати гру в художникiв i глядачiв; протягом усього заняття дiти змiнюють позицiю, виступаючи то в ролi глядача, то в ролi художника, тим самим долучаючись до специфiки основних видiв художньої дiяльностi (сприйняття i творення). Гра цiнна своєю мотивацiєю, особливим творчим, партнерським духом особистостi, а не своїми формальними атрибутами у виглядi ролей i правил. Будь-яка гра є, перш за все, вiльної творчою дiяльнiстю.

Завдання, що пропонуються, оптимально поєднують творчу i практичну дiяльностi. На творчих заняттях учень може придумати ескiз будь-якого виробу, а потiм виконати своїми руками задумане. Він стає творцем власних фантазiй. При виконаннi ескiзу необхідно враховувати навички образотворчої дiяльностi. Наприклад, необхідне знання основ композицiї при розробцi форми i розмiру зображення, а також знання колориту.

У перших класах художньої школи спостерiгається дуже високий рiвень декоративних зображень у вправах i завданнях з орнаменту, рiзних видах розпису. Дитина не боїться творити сама, їй це дуже цiкаво. Але при переходi в середню школу (4-5 клас) виникає кризовий перiод у творчостi учня. В образотворчiй дiяльностi йде акцентування на натурне зображення предметiв. Менше часу придiлено декоративному малюванню. Данi роботи наче б то втрачають колишнє значення, тому що замість локалiзацiї кольору йде упор на колiрнiй змiшаний колорит. Навчаючи натурному зображенню предметiв, ми iнодi не беремо до уваги розвиток дитячої фантазiї.

Інший аспект даного питання - композицiйнi знання. Бiльш доступно i зрозумiло основи композицiї можна розглядати на заняттях декоративним

мистецтвом, тому що ці завдання є дуже цікавим і барвистим матеріалом. При підготовці до уроку, присвяченого вивченню сучасного декоративного мистецтва, що розвивається зовсім за іншими законами, на відміну від народного, педагогу допоможе літературний матеріал, який він може використовувати в адаптованому вигляді в бесіді з учнями.

Крім того, необхідно пам'ятати, що робота над завданням по композиції на основі куба не є самоціллю, обмеженою конкретним завданням або рамками програми. Крім вирішення суто художньо-композиційних завдань, учні повинні здобувати практичний досвід, безпосередньо пов'язаний з підготовкою до професійної творчої діяльності. Тому педагогу необхідно всебічно сприяти розвитку в учнів основних умінь професійної роботи.

Первісна робота над композицією, перспективою, побудовою геометричних фігур - це щоденник придбання навичок. Але в майбутньому учень буде спокійно ставитися до своєї творчості як до пошуку рішення. Особливо це важливо для учнів з низькою самооцінкою. Розкріпачені, вони стають більш уважними, доброзичливо налаштованими. Не страшно зайвий раз схвалити їх роботу, набагато небезпечніше необґрунтовано покритикувати. Творчість повинна мати позитивне сприйняття кольорів світу.

Здійснення проектної діяльності дозволяє вихованцям сформувати систему знань з різних видів мистецтва, уявлення про професійну діяльність в мистецькій сфері, сприяє розвитку компетенцій в області творчості і дизайну, соціальних і особистісних компетенцій. До першої групи компетенцій відносяться специфічні вміння, що дозволяють цілеспрямовано працювати над дизайн-проектом від ідеї, начерків до виконання проекту і самого виробу:

- вміння аналізувати зміст, образну мову творів різних видів і жанрів образотворчого мистецтва;
- вміння творчо використовувати знання світової художньої культури;
- вміння творчо застосовувати знання про природні форми;

- вміння створювати ескізи в пошуку способу, ідеї;
- вміння ефективно застосовувати виразні засоби живопису, графіки, скульптури, художнього конструювання і декорування в своїй творчості;
- вміння підбирати найбільш відповідну техніку для виконання свого задуму;
- вміння готувати матеріал для проведення презентації в наочній формі;
- вміння виявляти індивідуальність і оригінальність в роботах.

До другої групи віднесемо готовність брати на себе відповідальність, здатність до комунікації, до роботи в команді, до адаптації, контактність, здатність розуміти інших. І, нарешті, до третьої групи - розвиток власних здібностей, знання своїх сильних і слабких сторін, готовність учня пізнати і відчувати себе в незнайомих ситуаціях.

Найголовніше, щоб учні, залучені до декоративної творчості, відчували себе в повній мірі Майстрами, здатними своїми руками створювати красу навколо себе, тобто прикрашати життя. В кінці навчального року потрібно влаштувати виставку декоративних робіт учнів, якими прикрасити інтер'єри школи. Бажано на перегляд запросити батьків, вчителів, гостей. Розкриття потенційних творчих здібностей учнів, формування художньої культури, виховання здатності до самореалізації і саморозвитку є відправною точкою для майбутньої творчої діяльності в будь-якій області.

3.3. Практичні вправи та варіанти завдань по декоративній композиції на основі куба у 1 – 8 класах художньої школи

Крім великих складних завдань дітям потрібно задавати короткострокові невеликого розміру завдання - вправи. Вони активізують навчальний процес, і зосереджують увагу на заданій навчальній проблемі, дозволяють свідомо її вирішити.

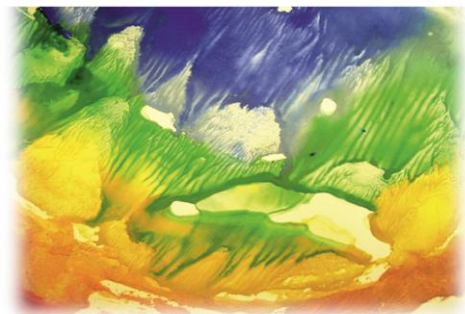
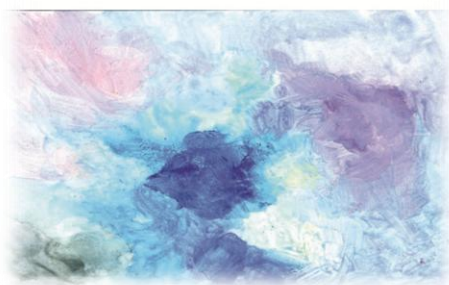
На початковому етапі навчання перед учнями постають поняття: «колірний простір», «текстурний простір», «пластичний простір». Пізнаючи базові засоби побудови «колірних просторів» (точкові композиції, композиції колірних плям і ін.), учні знайомляться з основами колористики: з основними

і додатковими кольорами спектру, з базовими колірними гамами. Освоюючи засоби побудови «кольорово-текстурних» і «кольорово-пластичних просторів», учні стають більш емоційно і композиційно розвиненими.

1 клас. Композиційна вправа на створення базових гам кольорів.

- Відкриття образних та виразних можливостей холодної та теплої гам кольорів.
- Освоєння різних прийомів роботи з фарбами в гуаші та техніці аплікації.

Матеріали: папір А4, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка, кольоровий папір, клей ПВА, ножиці.

1 клас. Композиційна вправа на основні та додаткові кольори.

- Вивчення особливостей взаємодії основних та додаткових кольорів.
- Відкриття образних та виразних можливостей ритму ліній.
- Засвоєння прийому світло-тонової розтяжки кольору.

Матеріали: папір А4, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка.

Розмовляючи з учнями про ритми, педагог може проілюструвати свою розповідь прикладами прояву ритму в природі - в забарвленні пір'я птахів, симетричних і асиметричних узорах рослин. Пояснити, що ритм,

висловлюючи конструктивні і функціональні особливості композиційного ладу, проявляє себе сильніше, ніж інші компоненти та зв'язки твору.

2 клас. Вправа на нюанси кольорів.

- Вивчення характеру та емоційного впливу зближених тональних відносин. Відчути, що гармонія споріднених кольорів ґрунтується на подібі колірних тонів і викликає врівноваженість і спокій.
- Заповнити площину аркуша монохромними гармонійними сполученнями на основі одного кольору з його темними та світлими відтінками.

Матеріали: папір А4, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка, кольоровий папір, клей ПВА, ножиці.

2 клас. Вправа на контраст додаткових кольорів.

- Вивчення гармонії контрастних кольорів, які розташовані один навпроти одного в колірному колі.
 - Створення акцентів та поєднання цих пар кольорів, які викликають активне звучання, напруженість і динамічність композиції. Це дозволить одному кольору доповнювати інший таким чином, щоб один з них привертав увагу, а інший став тлом.
 - Дотримати пропорції, коли фонового кольору значно більше і його звучання менш значне, ніж кольору домінуючому на його тлі як акцент.
- Матеріали: папір А4, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка, кольоровий папір, клей ПВА, ножиці.

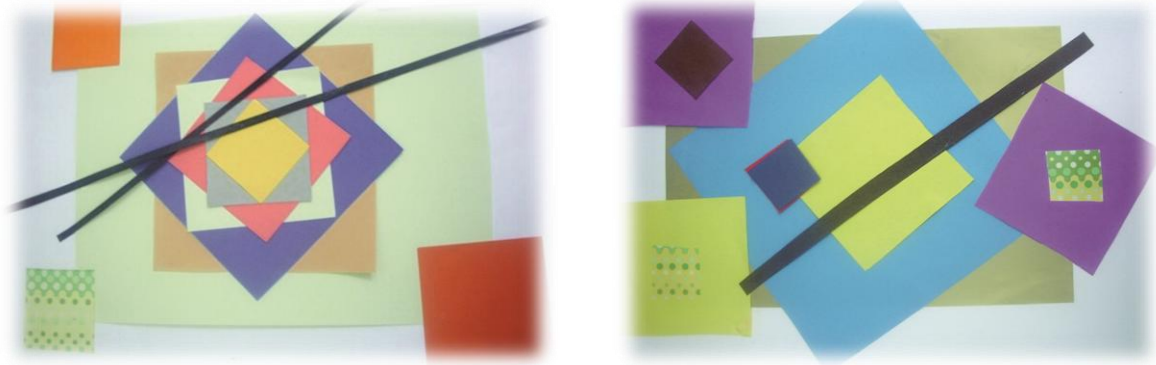

2 клас. Вправа на створення рівноваги у всіх напрямках.

- Наповнення змістом понять «рівновага», «композиційний центр», «ціле і частини», «ритм». Створення стійкої зорової рівноваги всіх її компонентів в різних напрямках: вгору і вниз; вправо і вліво.
- Вивчення тонової характеристики геометричних елементів за допомогою зміни розміру, розташування на площині, насиченості кольорів.

Матеріали: папір А4-А3, кольоровий папір, клей ПВА, ножиці.

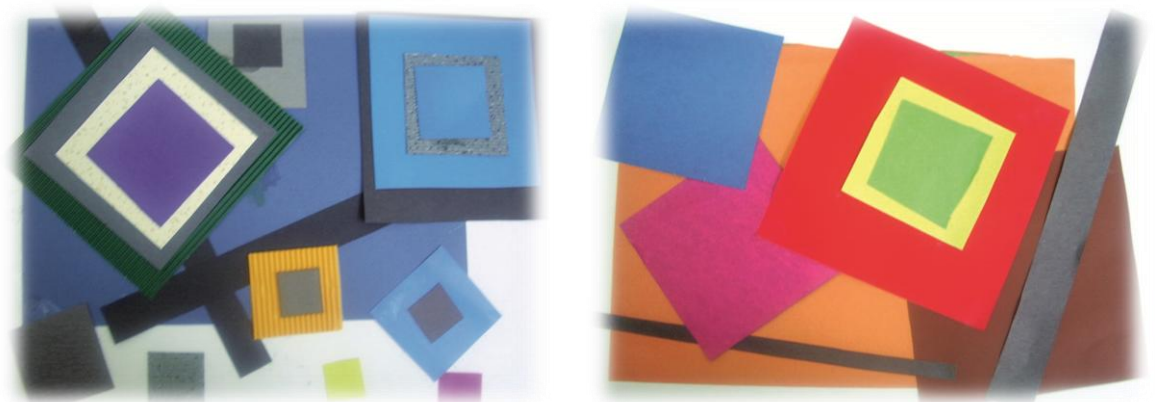
Техніка аплікації дає більше свободи і варіативності в ході роботи, можливість пересувати елементи по листу в пошуках кращого варіанта композивання, зменшити або збільшити їх розмір, домагаючись збалансованості композиції.

2 клас. Вправа на виділення композиційного центру.

- Знаходження композиційного центру композиції шляхом застосування невеликого за площею, але якісно іншого кольору (домінанти) надає їй напруженості. Домінанта є композиційним та ідейним центром твору.
- З'ясування ролі діагоналей в побудові композиції (напрямок руху погляду).

Матеріали: папір А4-А3, кольоровий папір, клей ПВА, ножиці.

2 клас. ТЕМА УРОКУ : Об'ємне конструювання і декорування об'єкту
(11 років).

Завдання уроку: декоративна композиція на основі макету куба.

Мета заняття:

Освітня: розвиток просторово-образного мислення дітей.

Виховна: удосконалення техніки роботи з матеріалами.

Розвивальна: формування в учнів здібностей естетичного сприйняття об'єктів навколишнього середовища.

Завдання:

1. Креслення розгортки куба (варіанти).
2. Створення об'ємного макету кубика з пласкої розгортки.
3. Розробка декору, який переходить з грані на грань і в складеному вигляді збігається.
4. Виконання декору в кольорі.

Тип уроку: Комбінований.

Метод: Бесіда, практична робота.

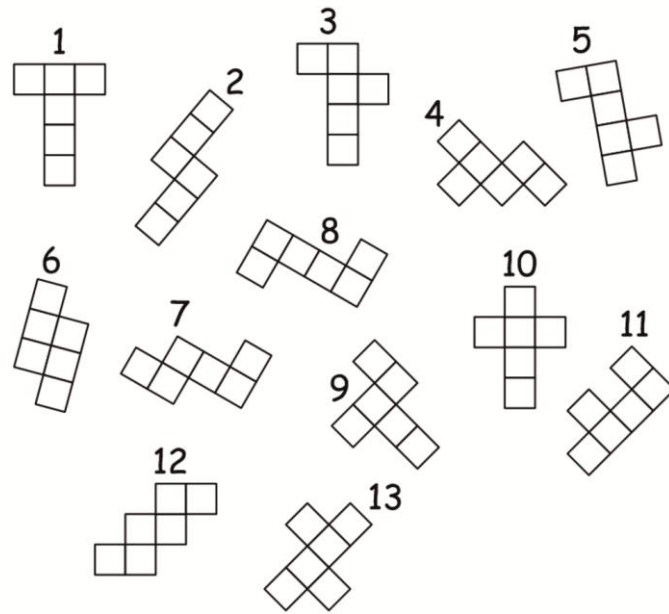
Матеріали та обладнання для вчителя:

- ілюстрації художньо-просторових робіт Ешера, Вазарелі; фотографії інтер'єрів з використанням куба, як дизайнерського об'єкту; креслення варіантів розгортки куба; аркуш паперу, маркер для начерків варіантів композиції, таблиці з кольорознавства.

Матеріали та обладнання для учнів:

- папір А3, олівець графітний НВ, гумка, лінійка, трикутник, фломастери, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка.

Кількість годин: 12-15

Можливі варіанти розгорток куба.

В 2-му класі в навчальних завданнях по малюнку і живопису вже виконуються роботи на рішення просторово-об'ємних завдань. Для учнів це завдання дозволяє перейти від нав'язуваних стандартів дискретного мислення до свободи візуальної творчості. Причому творчості рукотворної, а не комп'ютерної, що є найціннішим. Всі труднощі дуже швидко долаються тоді, коли учень створює об'ємну форму, і вона сама відкриває йому безліч можливостей для інтерпретації просторових ідей.

Цей досвід відкриває нові можливості в конструюванні більш складних просторових форм, колірних, графічних і просторових рішень. Відбувається збагачення власного художнього досвіду учнів в переробці рослинних і абстрактних форм в декоративні, можливою своєрідністю трактування форм, кольорів і ліній, ритму і контрастів, гармонії і колірної узгодженості.

Для когось з учнів це буде першим кроком в реальному об'ємному конструюванні. Більшість сприймає відправну форму як об'єм, який

необхідно виявити і підкреслити. Хтось навпаки, намагається використати цю форму довільно, ігноруючи об'єм, в результаті чого він камуфлюється декоративним розписом.

3 клас. Вправа на пошуки композиційного балансу площини.

- Використовуючи динамічні за характером плями та лінії, створити певну рівновагу площини.
- Відкриття художніх і виразних можливостей лінії та плями.
- Вивчення виразних просторових якостей контрастних кольорів та тонів.

Матеріали: папір А4-А3, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка.

При членуванні площини на частини учні повинні домогтися підпорядкування розчленованих частин загальній композиційній структурі, за ритмічної організації - другорядні елементи підпорядкувати першорядним.

3 клас. ТЕМА УРОКУ «Орнаментальна композиція на основі малюнка куба» (12 років).

Завдання уроку: декоративна композиція на основі малюнка куба у трьох площинах.

Мета заняття:

Освітня: відкриття художніх і виразних можливостей дзеркальної симетрії в орнаменті.

Виховна: виховання в учнів естетичного сприйняття об'єктів навколишнього середовища, художнього смаку.

Розвивальна: розвиток логічного мислення, художній відбір елементів орнаменту.

Завдання:

1. Малюнок куба у трьох площинах (діаметрична проекція).
2. Створення орнаменту для декору площин куба, спираючись на активні точки квадрату або вписаного в нього кола.
3. Перекласти малюнок орнаменту на бічну та верхню грані куба.
4. Виконання декору в кольорі. Створення ілюзії обсягу за допомогою світлотіньового рішення граней кубу.

Тип уроку: Комбінований.

Метод: Бесіда, практична робота.

Матеріали та обладнання для вчителя:

- ілюстрації художньо-просторових робіт Ешера, Вазарелі; зразки симетрії в природі, фотографії інтер'єрів з використанням куба, як дизайнерського об'єкту; креслення діаметричної проекції куба; аркуш паперу, маркер для начерків варіантів композиції, таблиці з кольорознавства.

Матеріали та обладнання для учнів:

- папір А3, олівець графітний НВ, калька або копірка, гумка, лінійка, трикутник, фломастери, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка.

Кількість годин: 12-15.

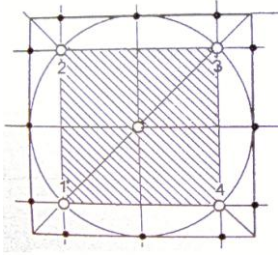
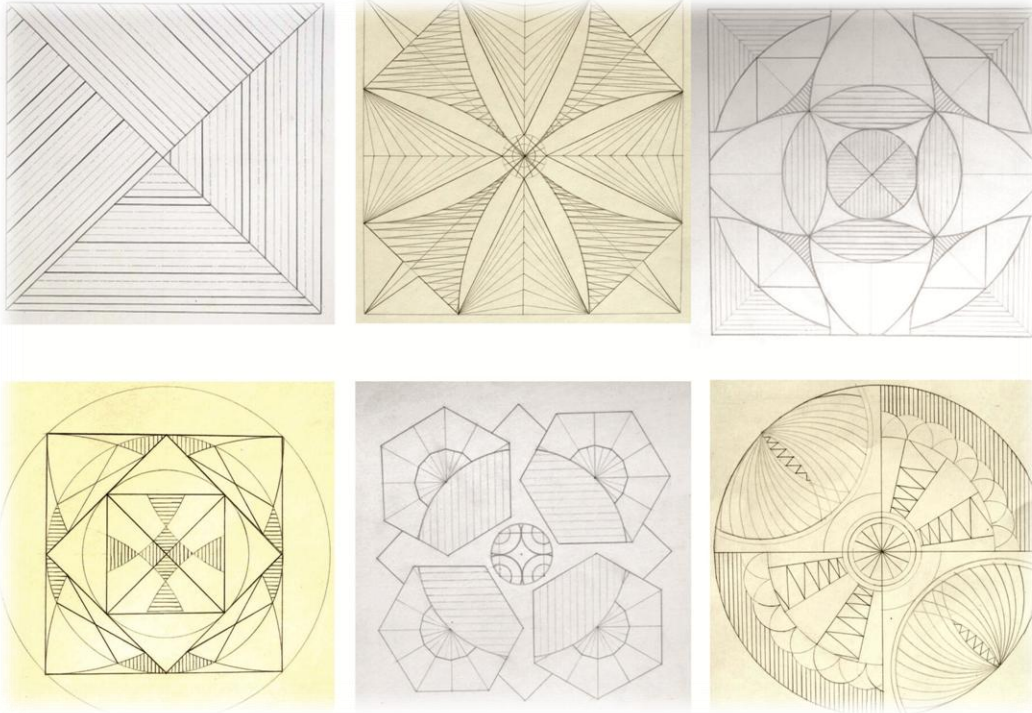
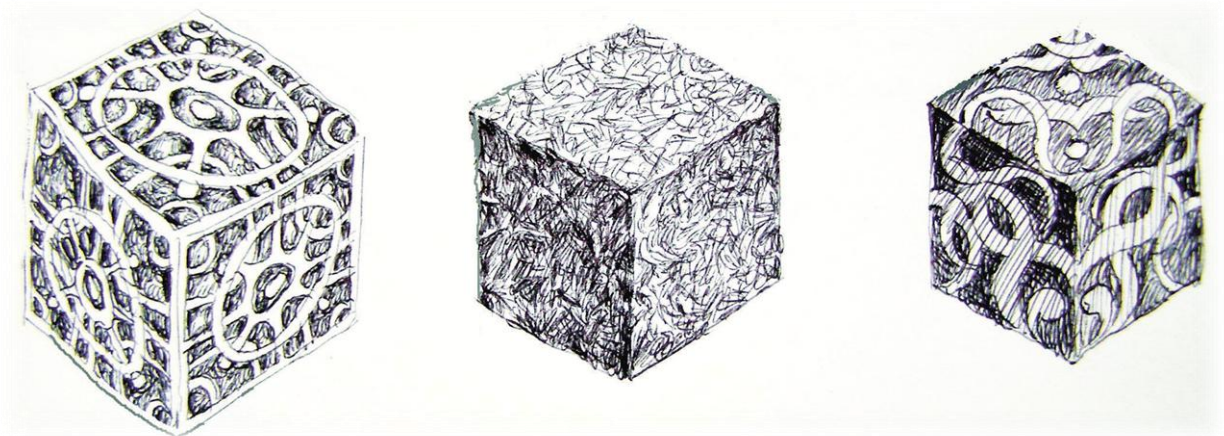

Схема активних точок квадрату або вписаного в нього кола.

Можливі варіанти ескізів симетричних орнаментів в квадраті та колі.

Варіанти створення декору в ізометричній проекції, намальовані вчителем під час уроку.

Композиції, виконані учнями.

На етапі перекладання зображення на бічну і верхню грані куба учням можуть служити підмогою проведені діагональні і осьові лінії, на основі яких складалася замкнена орнаментальна композиція. До того ж, можна досвідним або візуальним шляхом розглядати і аналізувати вже намальовані поверхні куба, розташовуючи його під різними кутами і проводячи аналогії (коло - овал, квадрат - паралелограм). Можливий і варіант абстрактно-логічного аналізу. Це залежить від здібностей і розвитку кожного учня конкретно. Ця робота об'єднує в собі ще й досвід завдань по роботі з натурою - малювання тіл обертання в різних ракурсах.

Для виконання орнаменту на верхній і бічній гранях куба в кольорі учень повинен уявити собі ті чи інші умови освітлення і спрощено передати їх вплив на обрані кольори орнаменту і фону. Тим самим, ми ще раз повертаємося до понять ніжних і похмурих, яскравих і приглушених кольорів.

4 клас. ТЕМА УРОКУ : Орнаментальна композиція, на основі куба (13 років).

Завдання уроку: малюнок орнаментованого здвоєного об'ємного кубика на площині листа.

Мета заняття:

Освітня: розвиток просторово-образного мислення; досягнення гармонії колірної єдності композиції, різні частини якої вирішені в теплій і холодній гамі.

Виховна: виховувати своє ставлення до твору, як до об'єкту середовища; удосконалення техніки роботи з матеріалами.

Розвивальна: розвиток уяви, об'ємно-просторового сприйняття.

Завдання:

1. Пошукові ескізи. Розробка симетричного орнаменту, яким буде декоровано куб (варіанти - ритмічне чергування рослинних елементів, геометричних фігур, абстрактних форм).
2. Створення креслення подвійного об'ємного куба з двома фронтальними, бічною, верхньою та нижньою площинами.
3. Виконання кольорових ескізів орнаменту.
4. Робота на заданому форматі по виконанню орнаменту та його повторів в площинах кубу з метою створення замкнутої композиції.

Тип уроку: Комбінований.

Метод: Бесіда, практична робота.

Матеріали та обладнання для вчителя:

- орнаментально прикрашені предмети побуту; фотографії інтер'єрів з використанням куба, як дизайнерського об'єкта; таблиці з кольорознавства; аркуш паперу, маркер для начерків варіантів композиції.

Матеріали та обладнання для учнів:

- папір А2, олівець графітний НВ, калька або копірка, гумка, лінійка, трикутник, транспортир, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка.

Кількість годин: 18-21

Приклади композицій М'ауріца Корн'еліса Ешера, Нідерланди.

Композиції, виконані учнями.

В завданні потрібно виявити головний елемент або мотив. Зміна елементів композиції за кольором, тоном, формою, розміром створює враження безперервного ритмічного руху по діагоналі і в глибину. Завдання колірної рішення ускладнюється тим, що кожен куб вирішується в теплій і холодній гамі, лише на загальній бічній площині відбувається «зустріч» двох гам і плавний перехід з однієї гами в іншу зі збереженням існуючої тональності.

5 клас. Вправа на розробку варіантів модульної структури.

- Винайти чітко виражені частини, які можна хоча б подумки прибирати або додавати, не руйнуючи композицію в цілому.
- Кольорове рішення модульної композиції, яка не має головної частини.

Матеріали: папір А4, фломастери, олійна пастель.

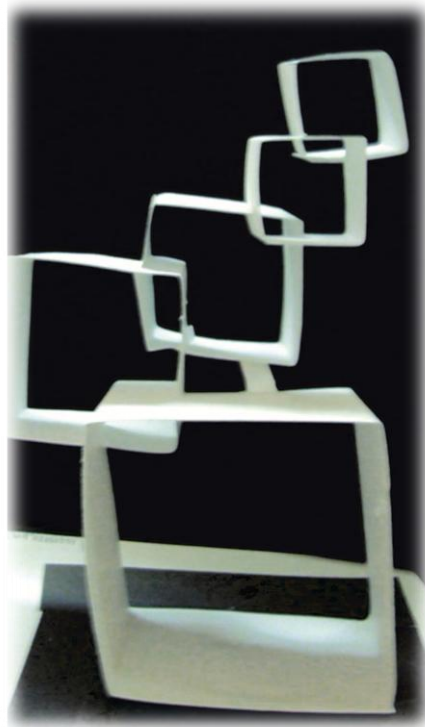

5 клас. Вправа на вирішення проблеми масштабу.

- Підібрати до просторової форми такі інформатори масштабу, за яких форма найкраще сприймається в заданих розмірах.
- Аналіз сприйняття однієї і тієї ж форми в різних величинах.
- Відчути закономірності контрастних відносин: вивчення контрастів величини проводиться на основі співвідношення елементів однакових

розмірів. У житті контраст величини і контраст форми зазвичай виступають разом. У навчальних завданнях ці контрасти повинні бути свідомо розділені.

Матеріали: папір А4-А3, клей ПВА, ножиці, м'який дріт.

5 клас. ТЕМА УРОКУ: «Декоративно-просторова композиція на основі куба» (14 років).

Завдання уроку: створення композиції на основі модулю діаметричної проєкції кубика на площині листа.

Мета заняття:

Освітня: розвиток просторово-образного мислення дітей; поняття модулю; вміння застосувати на практиці найпростіші модулі для створення об'єктів дизайну та образотворчого мистецтва.

Виховна: виховувати своє ставлення до твору, як до об'єкту середовища, культуру художнього смаку.

Розвивальна: розвиток уяви, творчого мислення. Вміння «побачити» модулі в предметах, об'єктах навколишнього середовища та природі.

Завдання:

1. Пошукові ескізи. Розробка симетричного орнаменту, яким буде декоровано модуль (ритмічне чергування рослинних елементів, геометричних фігур, абстрактних форм).
2. Створення креслення декоративно-просторової композиції на основі модуля куба.
3. Виконання кольорових ескізів орнаменту.
4. Робота на заданому форматі по виконанню композиції.

Тип уроку: Комбінований.

Метод: Бесіда, практична робота.

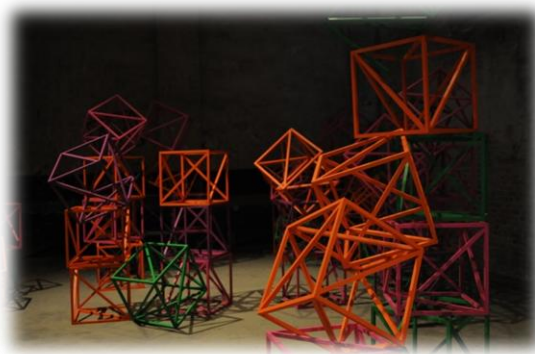
Матеріали та обладнання для вчителя:

- фотографії інтер'єрів та об'єктів середовища з використанням квадрата або куба, як модуля; таблиці з кольорознавства; аркуш паперу, маркер для начерків варіантів композиції.

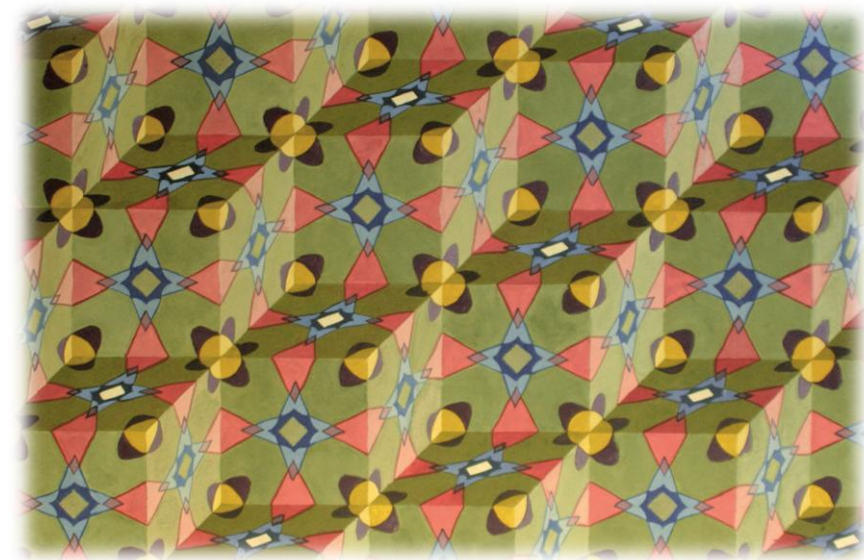
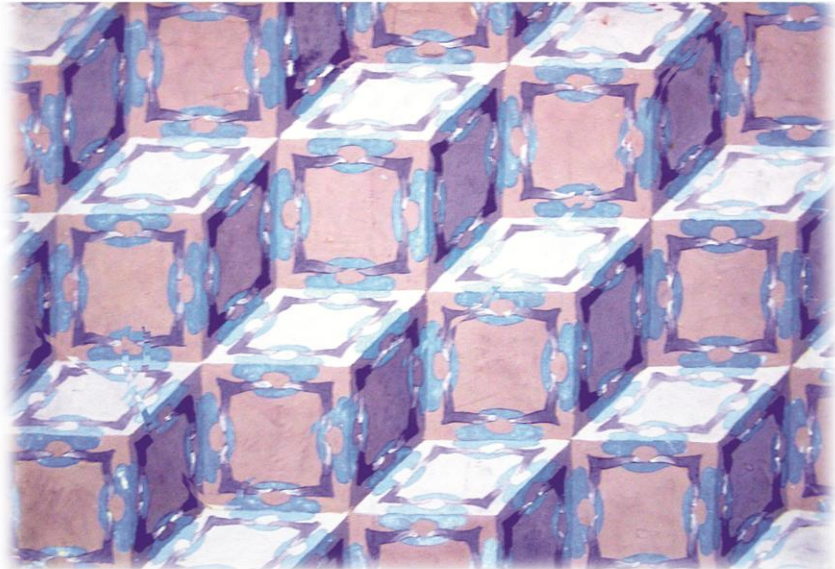
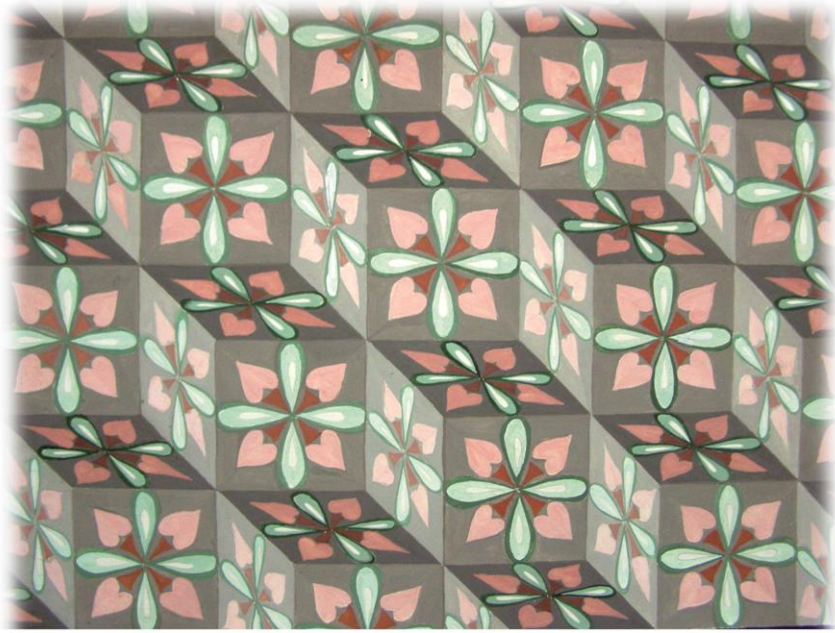
Матеріали та обладнання для учнів:

- папір А2, олівець графітний НВ, калька або копірка, гумка, лінійка, трикутник, транспорир, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка.

Кількість годин: 18-21.

Модуль в об'єктах дизайну середовища.

Композиції, виконані учнями.

6 клас. ТЕМА УРОКУ: «Просторова шрифтова композиція» (15 років).

Завдання уроку: образна розробка шрифтових ініціалів.

Мета заняття:

Освітня: знаходження оптимальних пропорцій у шрифтовій композиції, що відповідають класичним пропорціям «золотого перетину»; стилізація літери як основи орнаментального мотиву для модульних композицій.

Виховна: естетичне сприйняття шрифту, як частини гармонійного художнього образу.

Розвивальна: розуміння шрифту, як можливої форми емоційного та чуттєво-ментального самовираження індивідуума; розвиток художнього смаку.

Завдання:

1. Пошукові ескізи. Розробка модулю з літерою.
2. Створення креслення декоративно-просторової композиції на основі модуля куба.
3. Виконання кольорових ескізів орнаменту.
4. Робота на заданому форматі по виконанню композиції.

Тип уроку: Комбінований.

Метод: Бесіда, практична робота.

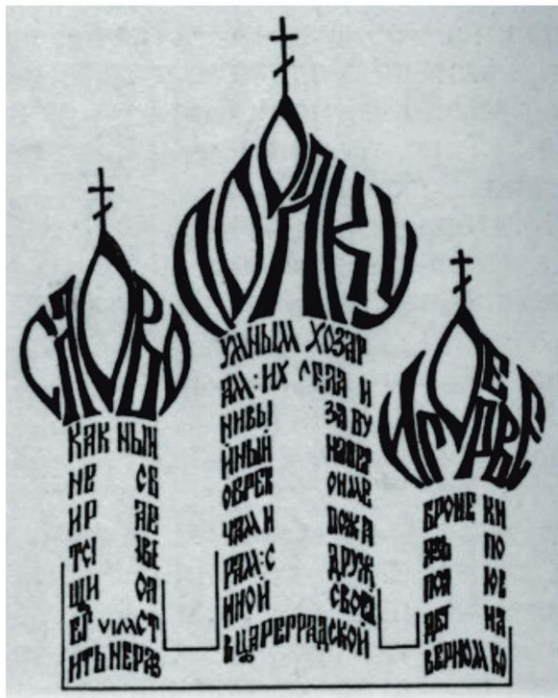
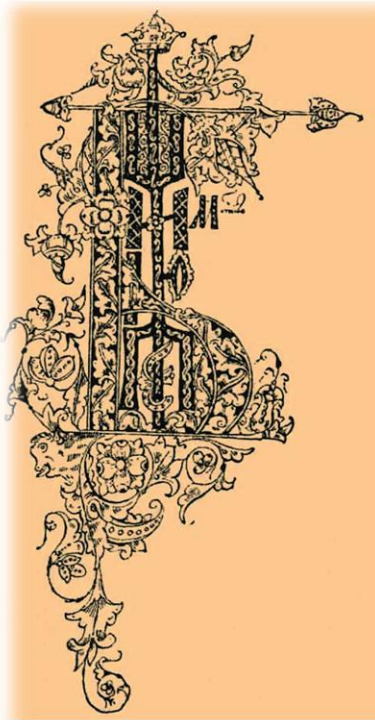
Матеріали та обладнання для вчителя:

- вправи на різні характери ліній, виконані учнями раніше на заняттях з графіки; роботи майстрів книжкової графіки з буквицями і ініціалами.; таблиці з кольорознавства.

Матеріали та обладнання для учнів:

- папір А2, олівець графітний НВ, калька або копірка, гумка, лінійка, трикутник, транспорир, гуаш, пензлі, палітра, банка для води, ганчірка.

Кількість годин: 18-21.

Шрифтові композиції виконані художниками.

Просторові шрифтові композиції, виконані учнями.

З введенням в композицію літери або слова починається власне графічний дизайн. У вигляді монограми виконуються майже всі товарні знаки. Пластична розробка шрифтових і знакових форм має на увазі використання прийомів, що зберігають хорошу читаність букв і знаків.

Завдання, носить особистісний характер, тому надзвичайно цікаве для учнів. Саме в 13-15 років активно проходить самоідентифікація дитини. Вона пізнає себе нову, дорослішає, вчиться самостійно приймати і відстоювати свої рішення. Тому, на перший погляд, просте завдання виявляється серйозним самоаналізом. Через які художні засоби і образ передати своє «я»? Монограма виконується шрифтом, що імітує вільне написання "від руки" або нагадує "різьблення по дереву чи каменю" з подальшими доробками, які можуть виконуватись пером, пензлем або фломастером. Така композиція рідко складається тільки з букв.

Це завдання може бути вирішене і в об'ємі справжнього кубика. В такому разі пропонуємо більш суворе ахроматичне графічне рішення. Як

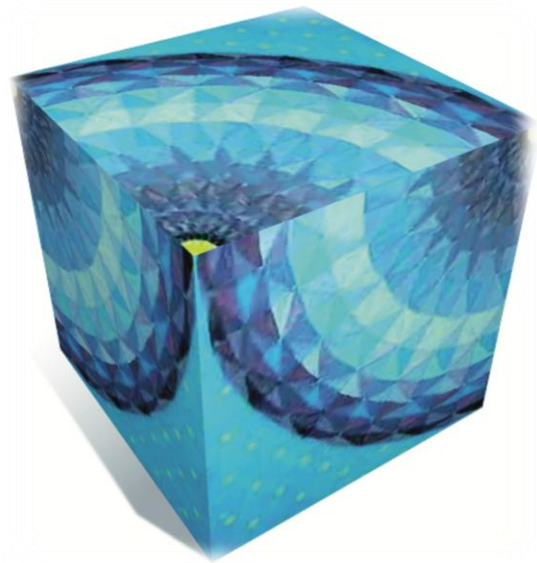
розпорядитися білим і чорним кольором? Чого більше - масивності або легкості, статики або динаміки? Це питання, на які, дитина повинна знайти відповідь при виконанні роботи. Для викладача це одна з рідкісних можливостей більш глибоко пізнати учня через роботу. Тому, навчальні завдання слід розглядати і в контексті духовного процесу зростання людської індивідуальності. Навіть найпростіші завдання по композиції повинні володіти внутрішнім духовним підтекстом. Це забезпечить свободу і багатоваріантність будь-яких завдань.

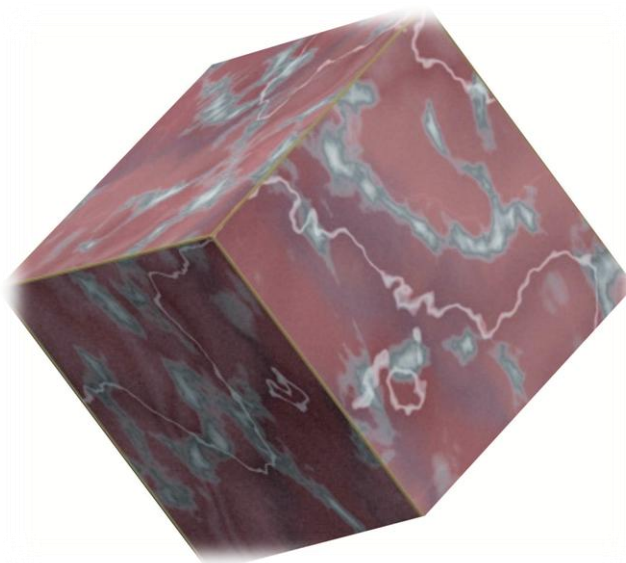
Шрифтові композиції на кубиках, виконані учнями.

Виходячи з необхідності або за бажанням учнів цю тематику завдань можна поширити або продовжити в профорієнтаційних класах, де можуть ставитися більш складні композиційні завдання. Прикладом таких завдань можуть стати завдання на:

- об'єднання або руйнування форми;
- підкреслення верху або низу куба;
- виділення площини;
- виділення ребра;
- комбіноване осьове і кутове виділення;
- руйнування об'єму та ін..

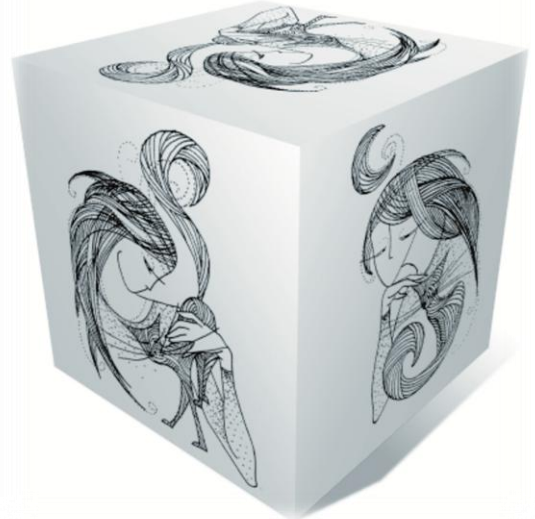
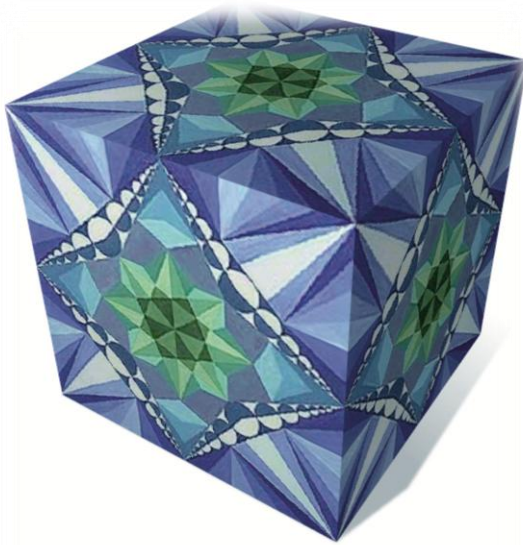
Приклади виділення кута.

Приклад виділення об'єму куба.

Приклад виділення граней.

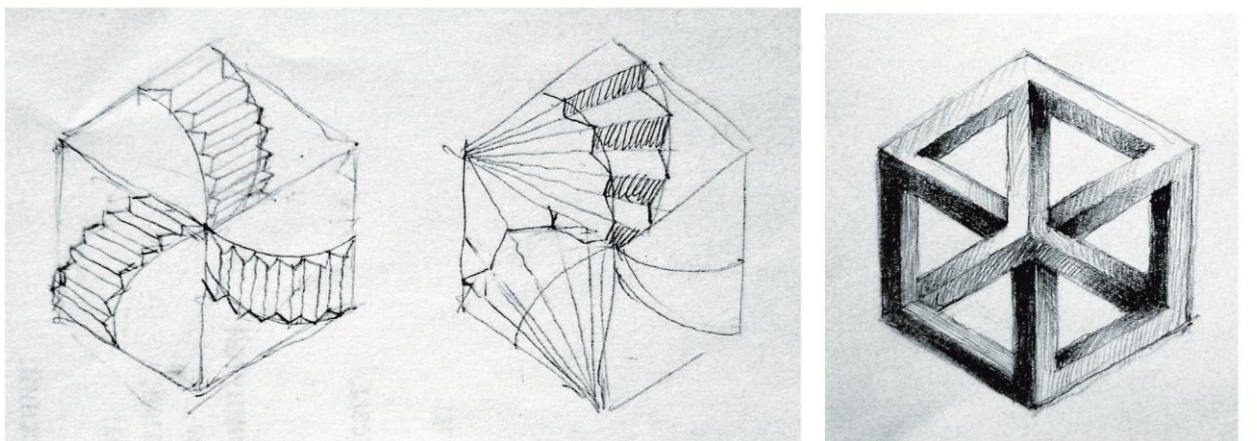
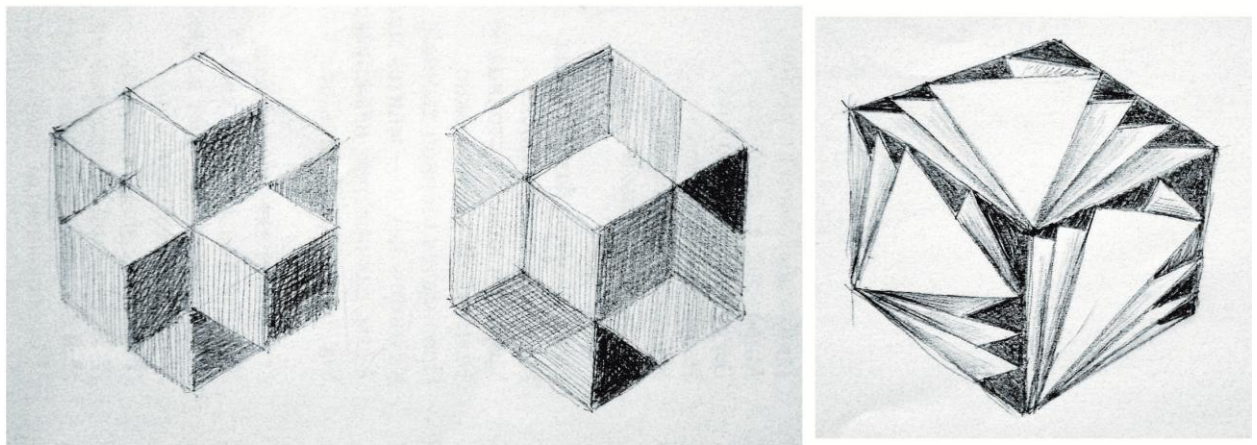
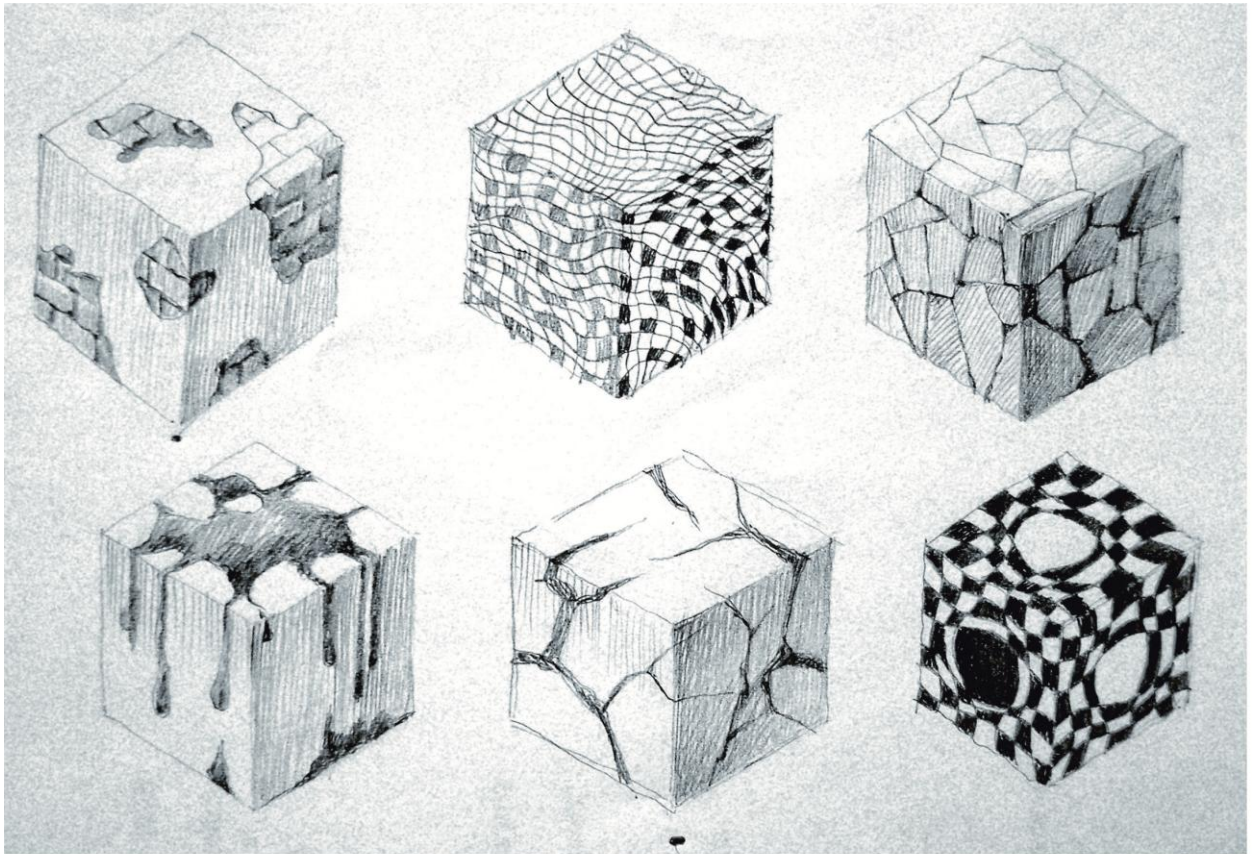
Приклади комбінованого виділення кутів та центральної осі.

Приклади виділення площини.

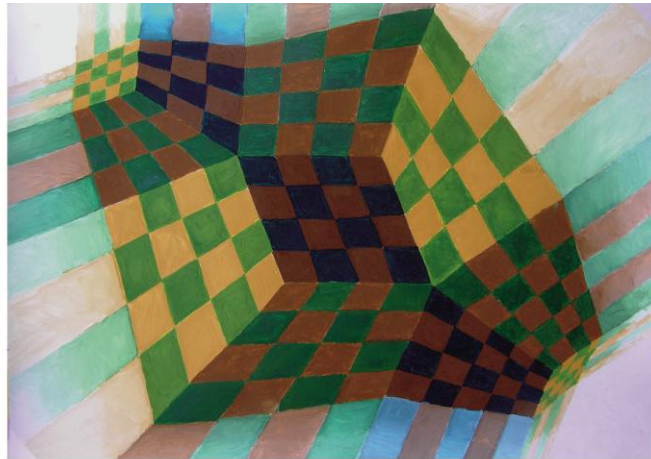

Приклад виділення об'єму.

Приклад руйнування об'єму.

Пошукові ескізи за темою: «Руйнування об'єму куба».

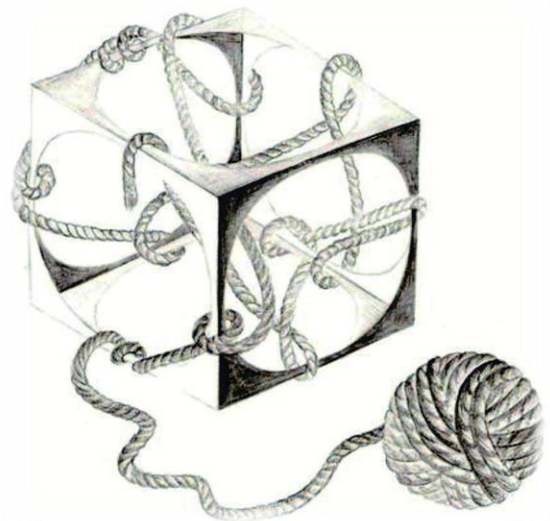
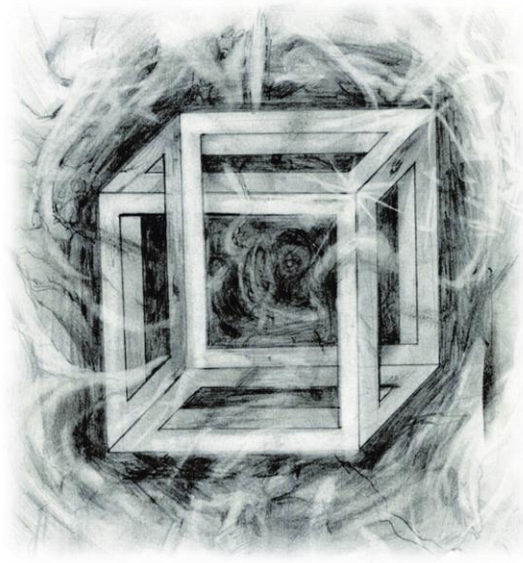
Декоративно-просторові композиції за мотивами теми «Куб».

Кожне композиційне завдання вимагає пошуку свого прийому графічного, пластичного моделювання об'ємної форми. Як показує практична робота, будь-яке з цих завдань може бути виконане учнями будь-якого класу. Різниця полягає лише в якості і складності виконання роботи. Учні кожного віку вирішують завдання на доступному їм розумінню рівні. Від віку залежить і вибір певних матеріалів для виконання роботи. Діапазон їх великий. Це і аплікація в більш молодшому віці; і декоративні матеріали, використовувані в дизайні (намистини, контури, засушене листя, квіти,

шкіра, тканини, дрiт, паперопластика); графічні матеріали (фломастери, туш, перо, акварель); гуаш; акрил та ін.. Кожен викладач обирає завдання і відповідні його вирішенню матеріали.

Особливе місце в серії завдань можна відвести тільки завданням на створення оптичних (зорових) ілюзій. Це досить складний рівень перетворення декору, розташованого на тій чи іншій поверхні, і рішення такого завдання вимагає розвиненої уяви, логічного мислення і інтуїтивного відчуття. Причому, інтуїція тут займає провідне місце, тому що є для учня каналом розвитку логіки для побудови ментальних уявлених конструкцій. Це розвиток логіки через художні алогізми, він, як правило проявляється в більш старшому віці. І тут викладач може лише нагадати про загальноновизнані закономірності сприйняття людського зору:

1. В області співвідношень: мале поруч з великим здається ще меншим. Вертикалі, ув'язнені в прямокутник, роблять його ширше.
2. В області напрямків: діагональ, яка перетинає дві паралельні лінії, робить їх удаваними непаралельними.
3. В області інерції: заданий напрямок мислення триває, хоча лінія, що виражає цей напрямок вже обірвалася. Криві лінії змушують очі шукати центри дуг, з яких вони складаються.

Приклади малюнкiв до композицій «Ілюзiя» з приводу куба.

Приклади макетів дизайнерських розробок приміщення.

ВИСНОВКИ

Розроблені завдання та рекомендації є послідовно обґрунтованими, логічно побудованими та системно оформленими. Практична значущість досвіду підтверджується позитивною динамікою рівня навчальних досягнень учнів 1-6 класів, підвищенням їх творчої активності. Доведено, що використання на уроках системи завдань по декоративній композиції сприяє:

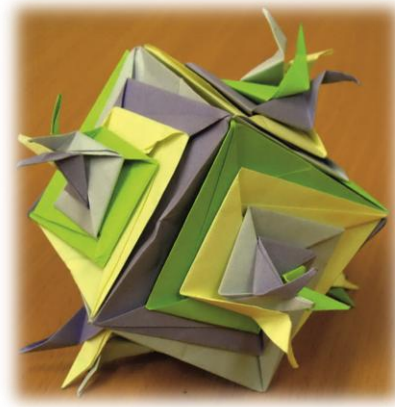
- творчому розвитку учнів, загальному культурному і проектному розвитку;
- розкриттю вікових та індивідуальних особливостей естетичного сприйняття і використання композиційних основ учнями 1 - 6 класів.
- послідовному і логічно взаємопов'язаному проведенню художньо-образотворчої діяльності учнів через ряд етапів;
- засвоєнню основ формоутворення в мистецтві, що обумовлює підвищення рівня вирішення навчально-творчих завдань;
- розвитку логіки композиційного формоутворення як логіки розвитку системи художнього зображення;

- поглибленню знань про трансформацію природних форм, умовність, орнаментальні структури;
- чіткому розумінню в процесі виконання завдань зв'язку композиційного задуму зі способами його реалізації, а також особливостями формоутворення в декоративній композиції;
- поєднанню естетичного і трудового виховання, ефективно розвиває творчі здібності, формує естетичний смак;
- орієнтації на індивідуально-творчі особливості учня, що до обрання змісту, форм, методів і засобів навчання;
- формуванню внутрішньої мотивації навчання, активізації самостійного творчого пошуку в рішенні завдань, і творчому їх застосуванню;
- росту самооцінки учнів, що є одним з факторів вибору майбутньої професії.

Однією з найважливіших умов успішного формування композиційного мислення і художньо-творчого розвитку учнів є сприятлива атмосфера навчальної діяльності як наслідок нормальних між суб'єктних відносин як між викладачем і учнем, так і в класі в цілому. Створення атмосфери оптимізму, доброзичливості, впевненості в силах кожного - необхідна умова успішного навчання і розвитку творчого потенціалу учнів.

Художньо-образотворча, дизайнерська творчість індивідуальна за своєю сутністю. Тому адекватне уявлення про процеси художнього мислення і творчості конкретного учня є визначальною умовою побудови підходів до його навчання і творчого розвитку в області дизайну.

Апробація та вдосконалення низки завдань систематично здійснювалася автором протягом 34 років роботи в художній школі. Окремі завдання, теоретичні висновки доповідалися і обговорювалися на навчально-методичних засіданнях КПНЗ «ДХШ №1 ім. К.К.Костанді м. Одеси». Практичні результати можуть бути використані при розробці нових навчальних програм, використовуватися вчителями в викладанні декоративної композиції.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Гармонія - особлива цілісна єдність, що охоплює все суще як матеріальне так і ідеальне; закон цілого.

Декомпозиція - незафіксована формалізація закономірностей художнього формоутворення.

Декоративно-ужиткове мистецтво - вид мистецтва, який має свою декоративну образність, свій особливий художній сенс і разом з тим обслуговуючий побутові потреби людини.

Діаметрична проекція - така проекція, в якій два коефіцієнта спотворення по осях однакові, а величина третього відрізняється від них.

Дизайн (англ., проект, малюнок) - особливий вид образотворчого мистецтва, який проектує, створює, вдосконалює предметне оточення.

Дизайнер - фахівець, який працює в сфері дизайну та забезпечує високі споживчі властивості і естетичні якості виробів і всього предметного середовища.

Динаміка в творі - композиція, при якій створюється враження руху і внутрішньої динаміки.

«Золотий перетин» - це пропорційний поділ відрізка на дві нерівні частини, при якому менший відрізок так відноситься до більшого, як більший до всього. Це виражається формулою $AC/BC=BC/AB$, де AC-менший відрізок, а BC-більший. Вважається, що ця пропорція є проявом гармонії і порядку світового устрою, ідеальною моделлю Всесвіту.

Колір - це результат фізіологічного впливу на сітківку ока світлових хвиль (електромагнітні хвилі).

Композиція (лат., складання, зв'язування) - побудова художнього твору, здійснювана в кожному виді мистецтва своїми засобами, техніками, з урахуванням своїх законів.

Контраст - сильно виражена відмінність властивостей, як кольору матеріалу, так і просторових форм, дане в їх зіставленні. Наприклад, світлий - темний, високий - низький, великий - маленький.

Макет - умовне об'ємне зображення предмета, що дає уявлення про його форми, пропорції, а також деякі інші якості, наприклад забарвлення.

Масштаб - це відношення лінійних розмірів зображуваного на кресленні, аерофотознімки, карти об'єкта до його розмірів в натурі.

Модуль (лат. міра) - розмір або елемент, що повторюється неодноразово в цілому і його частинах.

Нюанс - означає тонкий перехід і характеризує незначні відмінності у властивостях форм або кольорів, що мають схожість. Нюанс - самий витончений і тонкий засіб в палітрі дизайнера. Тільки досконало опанувавши їм, можна створювати вироби вищого естетичного рівня.

Об'єкти дизайну - промислові вироби, елементи і системи будь-якого предметно-просторового середовища.

Об'єм - (від праслав. - брати, хапати) - кількісна характеристика форми об'єкта, яка визначається його місцем в просторі.

Проектування - дизайн-процес, який починається з моменту видачі завдання: розробка концепції, аналіз об'єкта, конструювання, макетування, проектна документація.

Пропорційність - співмірність цілого і частин.

Просторове мислення - зоровий образ; уявність; мислення формою; ідіома; спрямованість форми; образне уявлення форми; дотикова цінність форми; рельєфу принцип; умовність образотворчого мистецтва; художня творчість.

Статичність - підкреслене вираження стану спокою, непорушності, стійкості форми у всьому її ладі, в самій геометричній основі.

Стиль - спільність образної системи, засобів художньої виразності, творчих прийомів, обумовлена єдністю ідейно-художнього змісту.

Структура - поєднання зовнішніх геометризованих елементів форми предмета, що відображають головну об'ємно-просторову характеристику предмета.

Творча інтерпретація - творче виконання художнього твору, що ґрунтується на самостійному тлумаченні.

Текстура - це внутрішня будова матеріалу (кристали, зерна, волокна). Текстура визначається тільки візуально.

Фактура (лат. - обробка) - поверхня природна, шорстка або ж поверхня, спеціально оброблена художником.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике : монография. Москва : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. 496 с.
2. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво : навч. посіб. Львів : Світ, 1993. 272 с.
3. Арнхейм Р. Новые очерки по психологии искусства : монография / пер. с англ. Г. Е. Крейдлина. Москва : Прометей, 1994. 352 с.
3. Бакушинский А.В. Художественное творчество и воспитание. Опыт исследования на материале пространственных искусств: монография. Москва : Новая Москва, 1925. 240 с.
3. Выготский Л. С. Психология искусства ; под ред. М. Г. Ярошевского. Москва : Педагогика, 1987. 344 с.
4. Гаргула І.В. Народні тканини : Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва : монографія. Львів : Видавництво Львівського університету, 1969. 192 с.
5. Евтых С.Ш. Развитие творческих способностей будущих дизайнеров средствами формальной композиции. *Вестник Оренбургского государственного университета*, 2005. № 6. С.60-63.
6. Едалина Н.А. Проблемы личностно-ориентированной педагогики : курс лекций. Рос. филос. об-во. Екатеринбург : Банк культурной информации, 1998. 102 с.
7. Запаско Я. Українське народне килимарство : монографія. Київ : Мистецтво, 1973. 112 с.

8. Збірник практикумів з художньо-графічних дисциплін. Основи художнього конструювання. Основи композиції. Педагогічна практика : навч. посіб. / Антонович Є. А. та ін. Івано-Франківськ : Прикарпатський університет, 1995. 152 с.
9. Иттен И. Искусство формы : пер. с нем. Л. Монаховой. Москва : Д. Аронов, 2001. 138 с.
10. Иттен И. Искусство цвета : пер. с нем. Л. Монаховой. Москва : Д. Аронов, 2001. 95 с.
11. Килимарство : Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва / П. Жолтовський, Ю. Лашук, О. Чарновський; за ред. Я.П. Запаско. Львів : Видавництво Львівського університету, 1969. 192 с.
12. Косачева О.П. Український народний орнамент : монографія. Київ : Друкарня С.В. Кульженка, 1876. 25 с.
13. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості ; за ред. Л. М. Проколієнко ; упоряд.: В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губка, О. В. Проскура. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
14. Кузин В.С. Психология : монография. Москва : Высшая школа, 1982. 256 с.
15. Куленко М.Я. Основи графічного дизайну. Підручник для студентів ВНЗ : монографія. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ : Кондор, 2007. 489 с.
16. Лама Анагарика Говинда Творческая медитация и многомерное сознание : монография. Москва : Садхана, 2003. 288 с.
17. Логвиненко Г.М. Декоративная композиция : учебное пособие для студентов ВУЗов. Москва : ВЛАДОС, 2005. 144 с.
18. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию. Учебное пособие для учащихся педучилищ / Комарова Т.С. и др.; под ред. Т.С. Комаровой. Изд. 3-е, дораб. Москва : Просвещение, 1991. 255 с.
19. Неменский Б.М. Программа с краткими методическими рекомендациями. Изобразительное искусство и художественный труд в 1-8 кл. Москва: Просвещение, 1992. 128 с.
20. Попова Н.А. Розвиток творчої активності молодших школярів шляхом упровадження сучасних педагогічних технологій в освітній процес. *Всеосвіта*. 2018. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcoi-aktivnosti-molodsih-skolariv-slahom-uprovadzenna-sucasnih-pedagogicnih-tehnologij-v-osvitnij-proces-3037.html> (дата звернення: 15.05.2018).
21. Савенкова Л.Г. Творческое задание в практике работы педагога

- образовательной области «Искусство». Педагогика искусства. 2007. №1. URL: <http://www.art-education.ru/electronic-journal/tvorcheskoe-zadanie-v-praktike-raboty-pedagoga-obrazovatelnoy-oblasti-iskusstvo> (дата обращения 10.11.2009).
22. Сафарян С. И. Основні чинники формування творчої особистості та розвитку її творчих здібностей у процесі навчання. *Народна освіта*. 2007. №1 URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/1/statti/2safaryan/2safaryan.htm
23. Сафарян С. И. Психолого-педагогічні формування творчих здібностей школярів. *Освітологічний дискурс*. 2010. № 2. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/19/38> (дата звернення: 23.05.2018).
24. Сензюк П.К. Композиция в декоративном искусстве : монография. Киев : Радянська школа, 1988. 78 с.
25. Серпионова Э.Н. Сборник заданий и методические рекомендации по цветоведению для студентов ХГФ и учащихся Иконописного отделения : метод. сборник. Одесса : Южноукраинский Национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского, 2017. 90 с.
26. Серпионова Э.Н. Текстиль. Композиция. Методические рекомендации студентам ХГФ, учителям художественных и общеобразовательных школ для проведения занятий по композиции «Художественный войлок» : в 2т. Одесса : Южноукраинский Национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского, 2016. Т.1. 88с. Т.2. 88с.
27. Синицина Л. А. Модульные композиции для проектирования объектов дизайна и изобразительного искусства. Концепт. 2017. № 27. URL: <http://e-koncept.ru/2017/574006.htm>. (дата звернення: 12.01.2018)
28. Устин В.Б. Композиция в дизайне. Методические основы композиционно-художественного формообразования в дизайнерском творчестве. Учебное пособие. Издание 2-е уточненное и дополненное. Москва : АСТ Астрель, 2007. 239 с.
29. Яковлев М.И. Композиція + геометрія: монографія. Київ : Каравела, 2007. 240 с.
30. Яремків Михайло Композиція: творчі основи зображення : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 112 с.

